

2. D. B. F. 1708, 250 8.
DISSERTATIO IURIDICA INAVGVRALIS,

DE
**EO QVOD INIV-
STVM EST CIRCA IVRA-
MENTA IVDICIALIA,**

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO 457
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

**DOMINO
PHILIPPO WILHELMO**

PRINCIPE BORYSSIAE, MARCHIONE BRANDENBVRGICO
AC DVCATVS MAGDEBVRGICI GVBERNATORE &c.

IN ILLVSTRI ALMA FRIDERICIANA
AVCTORITATE INCLYTI ICTORVM ORDINIS

PRAESIDE

DN. IO. SAM. STRYKIO ICTO
SERENISSIMAE VIDVAE SAXO-ISENACENS. CONSILIARIO
AVLICO, PROFESS. PVBL. ET COLLEGGI SVI
H. T. DECANO

PRO LICENTIA

Summos in **IVRE** honores rite consequendi
d. 16. Iun. A. R. S. M DCCVI. horis ante & pomeridianis
IN AVDITORIO MAIORI

PLACIDAE ERVDITORVM DISQVISITIONI SVBMITTIT
SAMVEL HENRICVS SIBEHT
GVSTROV. MEGAPOL.

HALAE Magdeb. Litteris Orphanotrophii.

DISSECTATIO IURIDICA IN AVGVRALES

DE
EO QVOD IN IVRA
STVM EST CIRCA IVRA
MENA IVDICIALIA

AVGVRALES
MENA IVDICIALIA
DE
PHILIPPO WILHELMO

AVGVRALES
MENA IVDICIALIA
DE
PHILIPPO WILHELMO

PHILIPPO WILHELMO
AVGVRALES
MENA IVDICIALIA
DE

PHILIPPO WILHELMO
AVGVRALES
MENA IVDICIALIA
DE

PHILIPPO WILHELMO
AVGVRALES
MENA IVDICIALIA
DE

PHILIPPO WILHELMO
AVGVRALES
MENA IVDICIALIA
DE

CAP. I.

DE

CAVSIS INIVSTITIAE CIRCA IVRA-
MENTA IVDICIALIA.

§. I

Ara auis inter homines fides est, ea-
que tam rara, vt alter alteri semper
suspectus videatur, & natum inde
fit prouerbum, *fide, sed cui, vide.*
Et tamen communis illa cognatio,
quam Florentino Iudice, in *l. 3. de*
l. & l. natura inter nos constituit,
commune illud vinculum humani generis,
sola fide regi-
tur, conseruatur, nutritur; quæ non tantum in eo qua-
renda est, vt fides data præstetur & seruetur, sed etiam fi-
ducia, tanquam voluntatis affectu & operatione, obigna-
ri debet. Si tollis hanc fiduciam, tollis omnem inter ho-
mines coniunctionem, sine qua humanum genus subsiste-
re non potest. Optime hoc declarat Cic. *lib. 3. offic. inquit-*
ens: Si sic erimus affecti, vt propter suum quisque emolumen-
tum spoliaret aut violeret alterum, diripi necesse est, eam que ma-
xime est secundum naturam humani generis societatem. In
quo autem fiducia talis potissimum consistat eleganter ex-
pressit Imperator Antoninus *lib. 3. de se ipso ad se ipsum §. 4.*

Fide constat
societas hu-
mana.

A

his

his verbis : *Meminit cognatum rationale esse omne & nature rationem esse ab vnoquoque exigere vt hominum quorumuis curam habeat.*

Quae tamen
hodie rara est.

Causa eius.

§. II. Verum quamuis hæc æternæ veritatis sint, & expressius adhuc in sacris literis declarata, ita tamen corruptum est humanum genus, ita Christiani ipsi affecti sunt, vt sicuti medio in die Philosophus quondam accenso lumine se homines quærere asserbat, ita hoc eo magis de fide inter homines asserendum sit. Neque ratio huius asserptionis in obscuro est, cum fundamentum fidei, probitas & vera pietas, fere exulet, & quisque ita affectus sit, vt sua tantum commoda quærat, suis indulgeat cordis concupiscentiis; vno verbo: fidem in ore non in corde habent. Imo & ipsi Gentiles agnouerunt, inde defectum fidei inter homines dependere. Quo pertinet assertum Ciceronis *Lib. 2. de offic. iniquitatis: iustis & fides hominibus, i. e. bonis ita fides habetur, vt nulla sit in his fraudis iniuriæque suspicio & paulo post: quo quis versutior & callidior est, hoc inuisior & suspectior, detracta opinione probitatis.* Et hoc ipsum quoque elegantissima Cyri oratio extrema confirmat, vbi inter alia ita differit: *Deos pertimescite, vt nihil impii nihil nefarii vel committatur vel deliberetur. Post Deos uniuersam hominum nationem, qua perpetua successione continuatur, reueremini. Nam Dii vos caligine quadam non tegunt, sed actiones vestras semper in omnium mortalium luce versari necesse est, qua si pura secretaque ab iniustitia paruerint, potentes vos inter homines uniuersos reddent: si aliquid alter in alterum iniuria cogitaueritis, apud omnes homines fidem amittetis, nam nemo poterit vobis amplius credere, tametsi magnopere cupiat, si videat adfici illum iniuria qui sit amicitia iure coniunctissimus.*

§. III.

§. III. Imo non tantum in communi vita, sed imprimis, ubi ius reddendum est, fides rerum gestarum omnem fert punctum. Hanc enim ni feceris iudici per legitimas probationes, quæ fidem operantur, statim in promptu est Icti assertum *in L. 30. ff. de testam. tutel. Tibi non deficit ius, sed probatio*; quo & pertinet vulgatum illud: *actore non probante h. e. fidem non faciente, absolvitur reus. Quicquid ad probandum adducitur, debet esse fide dignum. Testibus non creditur, nisi sint fide digni & contra quos ad minuendam eorum fidem nihil potest opponi L. 14. C. de contr. & committ. Stip. L. 18. C. L. 3. ff. de Testib. Ordin. Crim. Carol. art. 30. Meu. p. 4. dec. 155. Ill. Dn. Stryk. de iur. sens. disp. l. c. 4. n. 31. Instrumenta debent esse fide digna, t. i. ff. & C. de fide instrum.*

Fides maxime
necessaria in
iudiciis.

§. IV. Cum itaque adeo necessaria sit fides in vita communi pariter ac in iudiciis, aut in plerisque hominibus non inveniatur, coeperunt homines sibi inuicem iuramenta deferre, atque ita conscientiam alterius eo arctius stringere, ut hoc vinculo a perfidia abstrahantur, cum expresse Deum ut vindicem inuocent in casu si fidem in iuramento datam sefellerint. Et hæc causa est quare iuramenta etiam in ipsa iudicia introducta fuerint, & ad veritatem eruendam pro corrupto hominum statu fere necessaria sint. Nota enim satis est peruersa hominum praxis, qua non obligari se existimant ad veritatem in iudicio dicendam, nisi iuramenti religione constringantur.

Perfidia hominum
causam
dedit iuramentis.

§. V. Ita autem crevit quidem multitudo iuramentorum in iudicio, sed finis in deferendis iis intentus nihilominus rarissime obtinetur, partim quod ob nimiam multitudinem vilescant, partim quod adeo deprauata & corrupta sit hominum natura, ut, vero timore DEI destituti,

Abusus circa
iuramenta iudicialia.

non erubescant summa leuitate præstare iuramenta, contra omnem fidem & conscientiam.

Occasio huius
serptionis.

§. VI. Cum itaque nihil magis necessarium sit, quam eo mentem dirigere, qua possit ratione hic insignis iuramentorum abusus euitari, & de eo quod iniustum est, circa iuramenta extraiudicialia, iam speciali dissertatione egerit Dn. Præses, constitui apud animum meum in præfenti dissertatione de eo quod iniustum est circa iuramenta iudicialia paulo accuratius dispicere. Quod uti omnino facit ad sanctificationem nominis diuini, & ad auertenda ipsius seuera iudicia, quæ profanatione Sanctissimi illius nominis in remp. trahuntur, ita nulli dubitamus fore ut hæc beneuolus lector æquo animo accipiat.

Regulae generales ad cognoscendum id quod iustum est circa iuramenta iudicialia præmittuntur.

Prima Regula

§. VII. Ut autem circa iniustitiam iuramentorum excutiendam rite versemur, ante omnia quædam principia, ab omnibus communiter agnita, in medium sunt producenda, Explicuit iam Dn. Præf. in citata Diff. de eo quod iniustum est circa iur. extraiud. c. 1. quantenus secundum mentem Saluatoris nostri iuramenta in iudicialibus, haud absolute sint prohibita sed potius, pro statu rerum publ. nostrarum, & corrupti generis humani, tolerari debeant. Interim tamen simul breuiter in §. 20. d. c. 1. ostendit, toties demum iuramentum iudiciale esse iustum quoties grauitas negotii id exigit, ita ut sine eo lis plane dicendi haud possit. Agnoscunt communiter Dd. hanc regulam, dum docent, iuramentum non esse probationem ordinariam sed subsidiariam Carpz. p. 1. C. 16. def. 11. n. 10. Franzk. Lib. 2° Ref. 14. n. 29. atque adeo non deferendum eidem esse, nisi necessitate vel graui utilitate id exigente Setfer. de iuram. Lib. 1. c. 18. n. 7. seqq. Et hoc intuitu recte dicitur, quod sit optimum expediendarum litium remedium atque ita non reiiciendum L. 1. L. 5. ff. de iurci. Mev. p. 1. decis. 78. n. 9. Ventura

tura de Valentii in *Pariben. litig. Lib. 2. c. 13. §. 21.* Quando enim alia probationes in promptu sunt, minus necessarium est iuramentum, imo iniustum & sic a iudice haud admittendum *Meu. p. 5. decis. 287.* Et licet ita quoque eundem operetur finem & effectum, quod litem dirimat, tamen cum præter necessitatem delatum vel præstitum sit, manet nihilominus ipsum medium dirimens litem improbum, & doctrinæ Saluatoris nostri aduersum. E contrario cum casus existere possint, ubi omnis alia probatio deficit, ita ut aliter, quam iureiurando interposito, haud possit lis decidi, merito tunc iudex delationem admittit & iuramentum approbat. Præterea ex hoc fundamento recte deducitur, integrum esse debere ei, cui iuramentum defertur, an illud præstare, an vero legitima probatione conscientiam suam exonerare velit, **das Gewissen mit Beweis vertreten;** quamdiu enim integra est probatio, iniquum foret, compellere aliquem ad iuramentum, quod euitari potest, & necessitatem non habet. Adeoque merito id iuramento indulgendum, etiamsi iussus iurare probationem ante sententiam sibi non reseruauerit, nec ea per sententiam ei expresse fuerit permissa. *Berlich. p. 1. concl. 33. n. 9. Carpz. p. 1. c. 12. def. 14. n. 5. Nicol. in process. p. 1. c. 43. n. 5.* quamuis communiter reseruari probatio solet hac formula: **Es wölte den Beklagter den deferirten Eyd Klägern referiren / oder sein Gewissen mit Beweis vertreten / damit würde er billig gehöret.** Ex eodem fundamento quoque fluit, quod iuramento delato, licet regulariter reuocari amplius nequeat ubi semel susceptum est, *Meu. p. 2. dec. 93.* id tamen merito deferenti indulgendum, ob superuenientes nouas probationes *L. n. C. dereb. cred. Vmmius ad process. disp. 14. Concl. 11. n. 65. Meu. p. 4. dec. 296. n. 3.* Sollicitus enim magis iudex esse de-

bet, vt periurium præcaueatur, quam vt deinde coerceatur. Idem *ibid. n. 6.* Sine dubio autem metuendum esset periurium a iurare iussu, si deferens probationes contrarias offerre vellet. Verum prætereo nunc alias conclusiones, cum in thesi hoc principium non adeo a Dd. in dubium vocetur.

De aliis regulis, remissive.

Alia subiicitur

§. VIII. Sed & reliquæ regulæ in *dict. Disputatione* fundamenti loco positæ huc quoque repetendæ sunt, secundum quas abusus iuramentorum iudicialium examinari queunt. Hisce vero hanc addendam esse existimo, *omnino iudici in iuramentis iudicialibus eo allaborandum esse, ut omnia media & requisita in præstatione earum adhibeantur, per que iuramentorum auctoritas & religio possit integra & illibata conseruari* vel vt Carpz. p. 1. C. 35. def. 1. n. 1. ait, *in ore omnium est, eam semper tenendam esse opinionem, que iuramenti religionem integram conseruat.* Quod si enim iuramentorum autoritas inter homines euilescit, effectum suum quoque necessario perdunt h. e. fidem amplius facere non possunt; ex quo fit, vt hi qui ius dicere deberent, ius minime dicant, oppressis non succurrant, & alia permulta facinora committi patiantur. Prudenter enim Cicero. *Lib. 3. de off. iudicauit nullum vinculum ad stringendam fidem Romanos arctius iureiurando esse voluisse, esse fidem tanquam pignus & arrba que omnis iustitiæ fundamentum est.* Grot. *de iure Bell. & Pac. lib. 2. c. 13. n. 1.* Serfer. *de iuram. in præfat. n. 3.* quod si itaque iudex, cui fides per probationes facienda, non diligenter attendat, vt iuramentorum autoritas & fides salua constet, certe officio suo haud fatiscit, imo ius peruertit, seque ipsum iniustitiæ obnoxium reddit, licet sub specie iuris omnia peragat. Et hoc intuitu credendum est, maiores nostros iuramentis addidisse tot folennia ritusque externos, vt eo maiorem & efficaciorum vim

vim in conscientiis iurantium operarentur, cum plerique magis moueantur illis, quæ in sensus incurrunt, quam vera rerum virtute.

§. IX. Quod si nunc secundum has duas regulas iuramenta iudicialia examinamus, heu quanta seges iniustitiæ quotidie in praxi occurrit? Personant iudicia iuramentis, imo & periuriis, quæ tamen possent euitari, si sua iuramentis autoritas & religio maiori studio conseruaretur. Plerique hominum hoc nequissimo seculo iuramenta haud magis curant, quam antiqua & ruinosæ domus fumum Henric. Gædd. *conf. 87. n. 27.* Matth. Coler. *1. dec. 15. n. 10.* imo vix vno obulo æstimant, sed iis ludunt vt pueri astragalus, vt loquar cum Ventura de Valentiis *in partben. litig. lib. 1. c. 15. n. 34.* quasi res minimi præiudicii esset, iuramentum præstare, aut ita illis ludere. Equidem iuramenti præstatio imprimis internam iurantis respicit conscientiam, de qua haud semper potest iudex iudicare, quin potius in dubio illud, prout iura id postulant, admittere debet. Verum si tantum hæc iniustitia in occulto lateret, merito iudices essent excusandi: sed cum plures aliæ causæ in promptu sint, quæ abusum iuramentorum aperte foveant & nutriunt, factò tamen iudicis & possent & deberent tolli & prohiberi, merito eatenus culpa redundat in ipsos iudices negligentes; cum & qui prohibere facta illicita possent & deberet, & non facit, culpæ reus sit. Sed & sæpe leges non satis prudenter hic latæ deprehenduntur, quibus maleuoli suam malitiam purgare possunt. Videamus ergo fontes, ex quibus tot abusus iuramentorum conuiuentia iudicum & legum proueniunt.

§. X. Primus mali huius fons quærendus est in eo quod cum plerique homines nimis faciles sint ad iurandum vel iuramentum deserendum, iuramenta talia statim indulgantur abs-

Autoritas iuramentorum in praxi fere nulla est

Sæpe culpa iudicis.

Prima causa abusus, quod iuramenta sine necessitate admittantur.

absque ulteriori disquisitione, utrum praeter necessitatem praesentur nec ne? Et tamen in L. *Que sub conditione 8. pr. ff. de condit. inslit.* asseritur, praesorem consultiissime intervenire debere h. e. adhibito sufficienti consilio, cum plures homines faciles sint ad iurandum contemptu religionis conf. L. 3. in pr. ff. de iurei. Et quamvis Carpz. p. 1. *Const. 12. def. 34.* hoc intuitu in toto Imperio Romano Germanico receptum esse dicat, ut nulum iuramentum in iudicio praestetur, nisi interlocuente iudice, haec tamen interlocutoria rarius ex deliberato procedit iudicio, nec iudex semper exacte ponderat circumstantias, an admitti possit iuramentum nec ne? sed plerumque decernitur iuramenti praestatio, ex qua promiscua licentia iuramentorum non potest non autoritas eorum vilescere. Nam si, inquit Petr. Greg. lib. 50. *syn. iur. uniu. c. 6. n. 11. iurandi licentia in ciuitate dabitur, ubi plura ad iudices deferuntur cottidie, omnes pene periuri erunt.*

Obiectio re-
mouetur.

§. XI. Si dicis, atqui iudex non potest iuramentum reprobare, quod delatum, si alter illud suscipere parat; Respondeo, illud concedi absolute non posse, quin potius huc pertinet monitum Meuii p. 5. *dec. 47. n. 3.* in iuramentis admittendis iudicem circumspectum esse debere, nec illud admittere, nisi super iis, quae verosimilia sunt, & ubi recte iuraturum credit. Verum circa hanc circumspectionem iudices saepe vel inepti deprehenduntur, *vel minus religiosi.* Hi propter prauitatem mentis non habent rationem eorum qui iuramenta deferunt vel praestant, sed absque ulteriori disquisitione iuramenta admittunt, & quia ipsimet religiosi haud sunt, non sollicitè curant, ut religio iuramentorum salua sit & incolumis. Illi ob mentis hebetudinem iudicare nequeunt, an non iuramenti praestatio euitari possit nec ne? quippe ad quod diiudicandum limato opus est iudicio. Illud interim non

ne-

nego, semper iudicem non posse accurate prouidere & diiudicare, virum iuramentum necessarium sit nec ne? Verum cum sæpe ex post facto constare possit de malitia eius, qui sibi voluit iurari, cum satis certus esset de intentione alterius, leges hic deberent iudicem armare, vt in eiusmodi temerarios possit pro merito statuere, & quidni statuerent, si modo pœnas temere litigantium hic sedulo adhiberent.

§. XII. Secunda causâ priori quodammodo cohereret, quod scilicet absque defectu quilibet ad iuramentum admittatur, nec disquiratur sufficiens an iurare iussus sit suspectus de periurio nec ne? Communiter dicunt, quemlibet præsumi bonum donec contrarium probetur. Verum sicuti hoc admitti potest, quando quæstio est de delictis, quo casu præsumtio dicitur esse delicti exclusiua, ita huc parum apte refertur, vbi imprimis internæ bonitatis ratio esset habenda. Reprobamus testem, si causâ, de qua testimonium perhibere debet, ad eum vel directo vel per indirectum spectat; quidni suspectus videri facilius possit, qui constituitur testis in propria causâ Carpz. p. 1. C. 23. def. 3. n. 6. Hic itaque iurare iussi mores & integritas vitæ exacte a iudice esset ponderanda, ne temere ad iuramentum admitteretur, id quod tamen raro fieri experientia docet. Bene Chrysofomus homil. 7. ad popul. Antioch. hominem, inquit, fide dignum facit non iuramentum, sed vitæ testimonium & conversationis integritas. Et quamuis vel maxime pars alteri detulisset iuramentum, tamen cum, vt §. X. dictum est, iudex sententia interlocutoria delationem demum confirmet & quidem causâ cognita, sine dubio ex officio inquirere debebit, an is, cui iuramentum delatum, sit persona fide digna, an vero suspecta de periurio, quod ex morum qualitate iudicandum. Cum vero huius rei diiudicatio

Secunda causa, quod quilibet ad iurandum indistincte admittatur.

exinde dependeat, quod iudici mores iurare iussi haud incogniti sint, plerumque rarius illa ideo in praxin deduci potest, vel, quod iudex ipse nimis timidus sit in repellendo eo a præstatione iuramenti ob probabilem periurii suspicionem, vel, quod iudici haud sint cogniti mores eorum quibus iuramenta deferuntur quod plerumque tum accidit, cum a collegio extraneo sententia interlocutoria de præstando iuramento fertur.

Refutatur Di-
castillo.

§. XIII. Sed hic in contrarias partes abiit Ioannes de Dicastillo, vnus e societate Iesu, in Tr. de iurament. disp. 2. dub. 13. vbi satis audacter ita statuit: *Licetum est iudici cogere subditum, vt iuret, etiamsi nouerit peieraturum, quod omnes fatentur saltem esse verum, quando iudex ad instantiam partis iuramentum exigit: tamen (quicquid alii reclamant) etiam vera est assertio quando, licet pars non instat, iudex ex officio, lege ad id obligante, tenetur ad petendum iuramentum.* Horrida sane hæc sententia Autoris est, sed non adeo huic homini inconueniens, cum tota philosophia Iesuitarum ita corrupta & deprauata sit, vt non possint sanæ sententiæ indesperari, vti optime ad oculum ostendit tribus tomis Autor Gallus in Tract. quem inscribit *la morale des Iesuites*. Consideremus tamen eius rationes, quarum prima est, *quia non petitur nec intenditur periurium, sed iuramentum, quod alter licite petere potest emitte*; altera est, *quia in vtroque casu iudex habet legitimam causam exigendi iuramentum, quod inseruit scientiæ publicæ, quam iudex tenetur sequi, vt satisfaciatur suo muneri legitimusque sit processus.* Vnde, pergit, *neque directe neque indirecte cooperatur, sed tantum vtitur iuramento alterius; etiamsi cum peccato iuret.* Sed absurditas harum rationum satis aperta est, vt ulteriori refutatione non indigeat. Quamuis enim forsan directo iudex non intendat periurium, tamen per indirectum id intendit, dum nouit alte-

rum peieraturum esse. Deinde non sufficit iudicem habere legitimam causam exigendi iuramentum, nisi etiam ita comparatum sit, ut ei possit fidem facere, qua destituitur, si periurium metuendum. Non enim aliter iuramentum est medium subsidiarium probandi, nisi possit idem prestare quod probatio alia h. e. fidem operari. Neque facile quisquam asseret, iudicis officium esse, alere peccata, nutrire periuria, alioquin enim officium eius degeneraret in maleficium. Præstantior est philosophia Augustini, quam refert Gratianus in c. 5. C. 22. q. 5. ubi ait, *Ille qui hominem prouocat ad iurationem & scit eum falsum iuraturum, vincit homicidam; quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas & eius, quem iurare prouocauit, & suam.* Sicuti autem tota philosophia scholasticorum solam fere utilitatem mensuram iustitiæ habet, ita prædictus autor hoc quoque tunc maxime locum habere vult, si ex periurio alterius aliquam possit trahere utilitatem & commodum *veluti ad illius fraudes detegendas & fidem ei detrahendam, ut sic iniuriam euadat vel ius suum obtineat* & in hoc casu id licitum esse arbitratur. Sed o miseram philosophiam! an ita alterius peccato vtendum in nostrum commodum? an facto nostro proximus in peccatum detrudendus, ut aliquid inde lucremur? Et sane mire torquet mentem & verba Augustini, dum vult (1) eum intelligendum esse de priuato, non de iudice, qui habet causam exigendi iuramentum, quam ille non habet (2) de casu si absque causa legitima, sperati scilicet lucri id fiat. Verum nec iudici plus licebit, quod ei, qui iuramentum defert, non licitum est, & in totum destruitur mens Augustini, si altera limitatio turpis subaudienda esset, quia ita sub hoc prætextu semper se excusare posset, qui admisit scienter de periurio suspectum.

B 2

§. XIV.

Item Glossator
Jur. Sax.

§. XIV. Eandem fere cantilenam cum Ioanne de Dicastillo ingeminat Glossator Saxonicus in *Not. ad Landrecht lib. 2. art. 1. verb. Schwereu* / ubi ita: Ob der Richter einen gestattet sich seines Rechts zu gebrauchē / als um eine Sache zu schweren / indem sündiget er auch nicht / ob er gleich wuste / daß eines unrecht schwüre: Denn das Recht läst ihm alsdenn schweren und nicht der Richter / sintemahl kein Richter nach seiner selbst Wissenschaft sondern nach dem Einbringen und Beweisung der Partheyen richten soll. Verum admodum laeues rursus hæ rationes sunt, leges enim non absolute iuramenta in iungunt, sed multum arbitrio circumspecti iudicis hic committunt, secundum quod aestimare debeat, an & quatenus iusiurandum præstari debeat. Neque obstat quod iudex non ex propria scientia debeat iudicare, sed ex actis & probatis, nam nec hoc absolute verum est in casu si acta probata sint contra propriam iudicis notitiam, sed potius tunc neutrum facere debet vid. Dn. Stryk. *de obsequio iudic. infer. c. 3. n. 11. Zieg. de offic. iud. concl. 35.* Imo male hoc ipsum huc applicatur, quia hic non agitur de iudicio secundum acta probata, sed adhuc probanda, ubi iudicis arbitrium interuenire debet, an hoc vel illud medium ad probandum satis idoneum sic nec ne? Merito itaque hic locum habet illud Pontificis in *C. liberos 13. X. de restit. spoliat. quidquid sit contra conscientiam*, adificat ad *gebenam*, & in *c. 3. X. de cohabit. cleric. & mul. prohibetur abiuratio concubinarum ob metum periurii*, & alia media suggeruntur. Sic & in *c. 10. C. 2. g. 5.* tales compurgatores esse adhibendos iniungitur, quos scimus se nolle peierare & in *c. 15. ibid.* ita statuitur: *Nobilis homo vel ingenuus, si in synodo accusetur & negauerit, si eum consiterit fidelem esse h. e. haud suspectum de periurio, cum duodecim ingenuis, se expur-*
get

get: si antea deprehensus fuerit in furto, aut periurio, aut falso testimonio ad iuramentum non admittatur conf. c. 1. X. de purg. Canon. quamuis vero ibidem subiungatur, quod feruente aqua vel candenti ferro se expurgare debeat, tamen id postea iure Canonico seuerè prohibitum i. t. X. de vulgari purgat: conf. Setfer de iuram. lib. 3. c. 3. n. 58. Meu. p. 5. dec. 47. n. 4. Roman. III. conf. 142. Hillig. ad Donell. lib. 24. c. 19. Balduin. de cas. conscient. lib. 2. c. 9. cas. 5. Georg. König in append. cas. conf. cas. 5.

§. XV. Pro confirmanda autem sententia nostra notandum, in iuramentis necessariis a iudice deferendis hoc omnino attendendum esse, vt plurimum Dd. indulgere Menoch. de A. I. qu. lib. 2. cas. 264. n. 12. sqq. Berlich. p. 1. concl. 39. n. 69. sqq. Mynf. 1. obs. 68. n. 3. Struu. Exerc. 17. §. 53. Verum nulla ratio apparet, cur idem quoque non sit admittendum & attendendum in aliis iuramentis, quæ partium voluntate deferuntur. Licet enim alter hic in iuramentum consentiat, tamen iudicis est iudicare an alteri quoque iuramentum recte & secure deferri poterit.

Confirmatur
nostra senten-
tia alio argu-
mento.

§. XVI. Hæc vero quæ hactenus de iuramento iudicali diximus, quod hoc quando periurium metuitur admittere iudex non debeat, necessariam merentur restrictionem, vt tum saltem locum habeant, quando certo vel probabilissime constat alterum peiuraturum, & alia ratio euadendi, veritatemque eruendi, adhuc superest. Quod si ergo non satis fundatus sit metus periurii, neque alias modus dirimendi litem superfit, actor vero perftet in delatione iuramenti, tum excusatur iudex, si præuia feria, non superficialia vt communiter fit, admonitione de vitando periurio rem iuraturi conscientia commiserit. Actori vero remonstrandum est, vt illo casu, quo videt alterum certo iuraturum esse, & quidem cum summo

Restringitur

periculo periurii, ei potius iuramentum remittat, quam ut mordicus suo iuri insistat. Ad quod si adduci se non patiat, nec reus iuraturus bonam fidem agnoscere velit, ligatae iudici manus sunt, sed liberata conscientia.

Quis sit suspectus de periurio.

[1] qui semel peiuravit.

Limitatio.

§. XVII. Cum vero plerumque in hypothesis dubium esse soleat, quis pro suspecto de periurio sit habendus, solent a Doctoribus quaedam hanc in rem in medium produci, quæ tamen haud semper sufficere videntur, ut sius iuramentorum nitor saluus in iudiciis maneat. Sic (1) huc referunt eos, qui semel scienter peierarunt, Berlich. cit. l. n. 69. Menoch. cit. l. n. 17. sicuti enim hi nunquam in testimonium contra alios suscipiuntur, quomodo pro se testimonium dicerent c. quicumq. 18. C. 6. qu. 1. qui semel peieratus fuit, dicitur in c. 14. C. 22. qu. 5. nec testis sit post hoc, nec ad sacramentum accedat, nec in sua causa vel alterius iuratus existat. Limitant tamen hoc, nisi iam a periurio absolutus fuerit, quod peccator post peractam penitentiam non amplius dicatur peccator. Afflic. dec. 36. Menoch. cit. l. n. 20. & quod regula, qui semel malus semper præsumatur talis, cesset post resipiscentiam. Verum hic caute procedendum arbitror. Doctores allegati loquuntur de penitentia satis infulsa Pontificiorum, ubi post satisfactionem, ut loquuntur, & poenam præstitam sequitur absolutio, ob quodlibet delictum regulariter: Hanc autem satisfactionem etiam quilibet hypocrita facile præstare potest v. c. elemosynas dare, peregrinationes ad limina divi Petri & Pauli instituere &c. Cum vero nostris in ecclesiis magis respiciendum sit ad cordis & totius animi mutationem, ut præsumtio periurii corruere possit, plerumque autem nostrates ministri ecclesiæ quoslibet admittant ad confessionem, & absolutionem promiscue indulgeant, certe putarem in foro non audiendum esse, qui solo hoc se pur-

purgare a suspitione hac vellet, quod absolutionem impetraverit & Sacramento vsus sit, quin potius fructus penitentiae & vitae emendatae essent perpendendi & examinandi.

§. XVIII. Deinde huc referunt, si quis ad iurandum facilis est, Berlich *cit. l. n. 71.* quoniam ad iuramentum non debet quemquam spontanea voluntas inducere, sed necessitas trahere importuna, vt dicit Pontifex in C. *Et si Christus 26. X. de iureiur.* & in fine dicti textus additur haec ratio: *ex frequentibus & incauta iuratione periurium saepe contingit, sicut in ecclesiastico legitur, vir multum iurans replebitur iniquitate & non discedet a domo eius plaga.* Reuera enim qui facile ad iurandum profluit, religionem iuramenti plerumque parui ducunt, vnde etiam alias suspectus haberi solet, qui se ipsum ad iurandum offert. Et tamen hodie huius circumstantiae non magna haberi solet ratio. Infames merito pro suspectis habentur: *c. 17. C. 8. q. 1. Plot. de in Lit. iurand. §. 49.* quod etiam in genere de vilibus verum est. Berlich. *c. l. n. 67. Setfer. de iuram. lib. 4. c. 12. n. 27. Menoch. cit. l. n. 12. seq.* nam & in testibus attenditur an sint viles nec ne *L. 3. pr. ff. de testibus* multo magis ergo in iuramento. Verum quinam sint viles, rursus difficile determinatu est. Plerumque dignitatis & diuitiarum respectus distinguit viles ab honestioribus, qui tamen, si non pro vilibus habendi quoad statum, saepe quoad animum pro vilissimis habendi. Atque adeo dum ex hoc solo honestas iudicatur, non potest aliter fieri, quin infinita periuria committantur. Dum enim nequissimi semel gradum dignitatis per fraudes adepti sunt, iam statim pro se habent praesumptionem honestatis, suspitionis periurii, secundum vulgatas opiniones Dd. exclusiuam. E contrario, qui fortunae iniuria & durissimo paupertatis telo premuntur, saepe opinione hominum pro viliss-

[2] Qui ad iurandum facilis est.

[3] Infames.

[4] viles.

Quinam viles sint.

[5] Vfurarii

[6] Iudæi

vilissimis & abiectissimis habentur, licet integerrima mente præditi sint. Potius itaque ad mores & vitam ante actam esset respiciendum. Sic recte ex hoc inferunt vfurarium a iuramento excludendum esse, cum enim totus avaritia trahatur, quodlibet iuramentum ad captandum lucrum facillime præstabit Menoch. *cit. l. n. 13. Carpz. p. 1. C. 23. def. 7. Berlich. cit. l. n. 67.* Ex eodem fundamento iudæum admittere nolunt contra Christianum, quod tamen Menoch. *cit. l. tantum intelligit de iudæo vfurariam prauitatem exercente contra Christianos; quia sic ob fœnus illicitum suspectus est. Ast plerique hoc in genere de iudæis accipiunt, ideo quod iudæi tanquam viles & sublestæ fidei homines contra Christianum testimonium perhibere non possint L. 20. C. de Heret. L. 21. C. ibid. quia odio Christianos prosequuntur Surd. Concl. 112. n. 35. Zigl. de iurib. iudæor. c. 5. §. 12. Setser. de iuram. Lib. 4. c. 12. n. 32. Seraphin. de priuil. iuram. priuil. 122. n. 6.* Verum in Camera id non attendi notat Mynf. *Cent. 5. obs. 6.* Nec hoc adeo rationi contrarium esse existimo, cum iudæi qua tales ex odio tantum Christianorum erga eosdem pro abiectis habeantur; eadem integritas sæpe in illis deprehenditur, quæ inter Christianos adesse creditur, quin quod eosdem non raro integritate vincere soleant. Vnde cum iudæis iuramentum purgatorium delatum esset, & dubium incideret, an iudæus ad hoc posset admitti, pro affirmatiua responsum ab illustri Facultate Iuridia Hallensi Mensi Decembri Anno 1705.

An spurius sit
suspectus de
perituro,

§. XIX. Cum etiam plerique tantum respexerint ad opinionem hominum de horum vel illorum vita integra dubium illud inde enatum est, an Spurius possint admitti ad iuramentum suppletorium. Qui id negarunt, ducti imprimis fuerunt illa ratione, quod inter infames vel maculatos

culatos imo abiectos reputandi atque suspecti de periurio videantur Caccialupus *in L. admonendi 31. ff. de iurei. n. 156.* Hippol. de Marfil. *in L. 20. de quaest. n. 52.* Verum licet negari haud possit spurios inter homines pro abiectis vulgo haberi h. e. inter eos, qui rem non ex vero æstimatione sed ex vulgi opinione tamen falsum est, quod pro infamibus habeantur, nec hæc sinistra opinio quam legitimo nati de illis habent, fidem eorum minuere aut integritatem vitæ, si quam habent, tollere potest. Nasci ex stupro vel adulterio non est culpa eius qui natus est, sed qui talem procreavit. Ergo pater potius esset arcendus, non partus illegitimus aut adulterinus, nisi præterea defectu integritatis vitæ laboret, prout recte concludunt Berlich. *p. 1. concl. 39. n. 68.* Menoch. *de A. 1. q. cas. 464. n. 17.* Setser. *de iuram. lib. 4. c. 12. n. 36.*

§. XX. Patet ex iis, quæ hætenus dicta sunt, hæc omnia quæ a Dd. requiruntur, vt quis pro suspecto habeatur, partim vero fundameto non niti, partim non sufficere. Verum quæ sit hac in parte sententia nostra, ex illis quæ iam dicta sunt, satis liquet, scilicet vnice hic respiciendum esse ad mores & vitam iuraturi. Quod si enim de huius improbitate & impietate constet, quis quæso credet eius conscientiam tuto aliquid committi posse, qui conscientiam suam non aduersum credit DEVM omni tempore & omni occasione, offendere, qui illum DEVM non timet, quem nunc vt vindicem inuocat. Verum fateor, applicationem huius sententiæ difficillimam forte esse, ni enim iudex ipse integer vitæ & inculpabilis inueniatur, quod proh dolor! sæpe deficit, non erit sperandum vllum legitimum examen circa mores vitam & integritatem eius, qui iuramentum præstare debet. Imo iudex nunquam, quos in se probat mores, illos in aliis improbabit. Cum itaque hæc accurata inquisitio in mores iuraturi plerumque negligatur,

Vnde constare recte debeat, de suspicionem periurii.

Difficilis eius praxis.

nec etiam possit semper hodie examen institui, cum vt plurimum collegia exera super iuramentorum præstatione iudicare soleant, hinc rursus causa apparet, cur iuramenta iudicialia nostris in foris sua virtute & vero effectu destituantur.

Tertia causa est, quod iudex sit negligens in vindicandis periuriis.

§. XXI. Quamuis itaque non semper hoc modo evitari possint periuria, non deficerent tamen alia media conseruandi autoritatem iuramentorum, si iudices non deessent suo officio. Hinc tertiam causam, quod tot iniustitiæ circa iuramenta iudicialia se exerant, in eo constituo, quod iudex negligens sit in vindicandis periuriis & mendaciis. Quod si enim seuerissime in periuros animaduertetur, pro vt decebat, religio certe iuramentorum non ita euilesceret. Quæ autem causa tantæ negligentia fit, non adeo in obscuro est. Placuit multis illa peruersa opinio ac si periuria pœnis iudicialibus haud subiacerent, qua posita sententia, frustranea & inutilis omnis esset inquisitio in periuria. Decepit autem plerosque *l. 2. C. de reb. cred.* vbi dicitur, quod *periuria satis Deum ultorem habeant*, quoniam eius quasi læsa esset maiestas. Hinc Constantinus Hermonopol. in *promptuar. iur. Ciu. lib. 1. tit. de iureiur.* satis audacter ait: *si per principem peccatum sit, principem ipsum vindicem esse* (respexit ad *L. si duo ff. S. f. iureiur.*) *si per Deum, ipsum Deum.* Quasi scilicet impunita esse debeat inter homines Regis regum violata autoritas, & solummodo vindicari principis læsa maiestas. Mirum vero non est, quod tam negligentes sint iudices in vindicandis periuriis, quoniam animaduertunt ipsum Carpozouium, quem praxis vt plurimum sequitur, in hac fuisse sententia ac si iure Romano periuria deberent esse impunita. vide eius *Pr. Crim. p. 1. q. 46.* Licet enim vel maxime in fine adiciatur, receptum esse hodie, vt aliqua pœna periuri afficiantur, tamen

tamen hanc praxin ita frigide recenset, & per ius Romanum contrariam sententiam stabilire conatur, vt, si omnia accurata perpendantur trutina, constet, eum potius periuria impunita esse voluisse, quia forsan animaduertit, id raro in praxi obseruari, quod de praxi ipsa asserit.

§. XXII. Fundat autem Carpzouius totam suam sententiam *in cit. l. 2. C. de reb. cred. vbi d. qu. 46. n. 24.* statum controuersiae format, & declarat, Legem citatam agere de iuramento iudiciali, comprobante id rubrica dicti tituli, neque ratione hoc rescriptum destitui; *Satis namque, inquit, constat nihil aliud esse periurium, quam contemptam iurandi religionem, religionis autem contemptus ad Deum solum pertinet, cuius nomen & numen maiestasque eius eo facto vel maxime laeditur, si parum religiose iusiurandum seruetur, cuius ipse Deus aut testis aut iudex inuocatus est; Merito igitur poena eius permittenda est solius Dei iudicio, nec opus vlla alia animadversione humana in Diuino iudicio, quod per se satis graue & intolerabile reo futurum est.* Defino addere reliqua, quae parum ponderis habent. Enimuero licet vel maxime haec Alexandri Imp. mens, quam praer se fert Carpzouius, genuina esset, attamen rationes Carpzouianae pro defendenda illa parum stringerent. Non nego in periurio occurrere contemptam religionem iurandi, sed illud utique falsum est, quod periurium in iuramentis iudicialibus in hoc solo consistat, (quamuis etiam hoc suppositum falsum fit, illud delictum, quod solum Deum concernit, in hac vita puniendum non esse, cum & blasphemia puniatur, & recte;) nam semper concurrit laesio tertii, & iudiciorum violatio, imo euersio totius processus. Cum enim in liti- bus iudicialibus semper fit concertatio de re aliqua dubia & iuramentum ad veritatem iudici faciendam eo nomine saepe adhibeatur, non potest aliter fieri, quam vt peierans

Carpzouii sen-
tentia, periur-
ia poenis non
subiacere, re-
fueatur.

decipiat iudicem, cui fidem facere debebat, auferat alteri ius, quod persequi omni iure poterat, faciatque denique vt iuramentum non sit medium illud, ad quod a legibus est destinatum. Restringitur enim temeritas litigantium per iurisiurandi religionem, si ergo periuria deberent esse impunita, leges praestituto carerent effectu. Imo cum interfit Reipubl. vt lites abbrevientur, hæc intentio non obtineretur, si periuria essent impunita, quod optime declarat Dn. Stryk. *Diss. de abbreviand. process. per pœnam mendacii.* Cum itaque in periurio non occurrat tantum iniuria in ipsum DEVM commissa, sed præterea euidentiissime quoque coniunctam habeat iniuriam in ipsum proximum, iudicem, Leges, & totam rempubl. certe tota Carpozouii ratiocinatio tam imbecillis est, vt non fatis mirari possim, eundem haud veritum fuisse talia proferre.

Resoluantur
reliqua dubia
& nostra sententia confirmatur.

§. XXIII. Neque vero existimo, Alexandrum Imperatorem omnem periuris remittere voluisse pœnam. Optime enim Vultei in §. 11. §. de action. n. 2. admonet, nullam esse consequentiam huius asserti: *periurium satis Deum vltiorem habet, ergo legibus ciuilibus nullam meretur pœnam.* Quis enim negaret, etiam reliqua crimina fatis DEVM vltiorem habere, quæ tamen propterea non eximuntur vinculis pœnarum ciuilium. Et certe periuria fuisse punita de iure Ciuili, clarissime patet ex *L. 22. ff. de dolo malo*, vbi dicitur: *sufficit pœna periurii*; & quamuis Carpozouius *loc. cit. n. 30.* regerat, hunc textum de alia haud esse intelligendum pœna, quam cuius mentio iniicitur in *L. 2. C. de reb. credit.* id tamen gratis dicitur, nec vlla ratione probatur; cum constet, quoties in iure humano mentio pœnæ iniicitur, id potius intelligendum esse de pœna humana, cum in iure Ciuili haud disponatur de pœnis Diuinis, quæ ad iurisprudentiam haud spectant. Imo si lex ante-

antecedens conferatur, apparet Ictum, ibi decidisse hanc quæstionem, *virum standum sit rei iudicatis probato periurio*, & hoc affirmat, interim tamen addit periurium puniendum esse. Hoc facile concesserim, pœnam certam generalem periuris in iure Romano non fuisse statutam, sed arbitrariam vt plurimum fuisse. Aliquando tamen certa determinata fuit pœna, vt in *L. si quis maior 41. C. de transact.* vbi pœna infamiæ statuitur eis, qui iuratam transactionem violare ausi fuerunt. Et fallitur rursus Carpzouius *cit. l. n. 33.* dum existimat, hanc infamiæ pœnam non tam ob periurium quam violatam fidem statutam esse, hæc enim interpretatio si vera esset, non tantum frangentes actionem iuratam, sed in genere omnes, qui non iuratam quoque transactionem impugnant, infamia coercendi essent, quod tamen falsum est; nam in omni dolosa læsione transactionis concurrat fidei violatio. Et hanc sententiam quoque tuentur Menoch. *de A. 1. quæst. cas. 319.* Setfer. *de Iuram. lib. 2. c. 27. n. 12.* Dn. Stryk. *de abbrev. process. per pœn. mendac. §. 33.* Borcholt. *de iureiur. c. 8. n. 51. seqq.*

§. XXIV. Alii præterea, vt nunc aliam huius peruersæ praxeos addam rationem, hac ducuntur opinione, ac si ad iudicis officium non adeo pertineret, inquirere proprio motu in periuria, eaque vindicare, præsertim eum Practici vt plurimum asserant, mendaciorum pœnas non esse receptas, quo ipso factum vt & periuria manere soleant impunita, de quo grauiter conqueritur Dn. Stryk. tum in *prefat. ad tract. Paciani de probatum in. diff. de abbrev. process. per pœnam mendac.* Sed audiamus B. Brunnem. in *process. inquis. c. 5. §. 5.* vbi ad seriem decalogi recenset crimina, quæ licet satis atrocia sint, tamen negliguntur; hic autem *Secundo* inquit, *in præcepto occurrit* (1) *Blasphemia, de qua interdum sed rarius inquisitiones institutas*

Aliud dubium remouetur.

tas fuisse scio (2) periuria (3) maledicta per sacramenta salvatoris, per eius vulnera, per tonitrua, fulmina, grandines, imo per hostem generis humani ipsum, malignum Spiritum. Quis super his inquirat? Nemo. Impune haec crimina horrenda grassantur; forte haec levia iudicantur? Sed is omnem rationem exuisse videtur, qui haec levia iudicaverit. Deus ergo, quia inquirere nolumus, inquirat, & poenas exigit ab iis, qui haec crimina impetrant, & qui haec grassari permittunt, aut qui non omnibus modis impediunt. Haec tenus Brunnemannus, addamus huic locum pariter egregium Dn. Stryk. ex praefat. eius ad Paciani tract. de probat. ubi ita differit: postquam in mores abiit, impunita esse mandacia, iuramenta adhibere necessum fuit. Sed cum & hic in iudiciis peieretur sapissime, uti superius ostensum est in allegatis ex iuramento calumniae articulis, quid tandem remedium inter ipsos Christianos remanebit, pro purgandis iudiciis a tot periuriis & mendaciis, & remouenda a prouincis nostris diuina vindicta, quae ipsis imminet ob publicam illam peierandi & mentiendi impunitatem? Prouoco enim ad omnes iudiciorum moderatores & assessores, an unquam audierint vel obserauerint exemplum puniti mendacii, vel periurii, a reo, contra conscientiam actoris intentionem negante, commissi, postea fatebuntur, omnes mendaciorum poenas, ab ipsis gentilibus ICiis, qui solo rationis lumine ducti hoc crimen auersabantur, in pandectis statutas, moribus abrogatas esse.

Summa dictorum.

§. XXV. Quod itaque hodie tam infinita iuramenta exigantur, deferantur, praestentur, & referantur in iudiciis, id vere vnice ex hac impunitate periuriorum deducendum est, quo ipso non potest non religiosa iuramentorum veneratio & autoritas in totum corrumpere. Si scirent litigantes, se, ubi de periurio essent conuicti, grauissimas subituros poenas, sane vel timore poenae absterrentur a iuramentis, si non metu numinis, quo pauci

pauci ducuntur, abstinerent. Sed cum hæc omnia impunita esse videant, cum iudices in puniendis periuriis admodum negligentes & quasi dormientes videant, prompti sunt ad iurandum, modo lucrum inde sperent, parum pensi habentes, an Deus inde lædatur, quo cum, secundum peruersam hominum opinionem, facile se posse redire in gratiam, temere arbitrantur. Sed ita iudices sua negligentia præbent occasionem ad infinita periuria, finem iuramentorum euertunt, imo infinitis fraudibus & imposturis manus quasi præbent. Grauius itaque Dn. Stryk, *in citat. præfat. ad Tract. Pacian. de probat.* hanc reductionem penarum vrget. *Reducende sunt, inquit, ad obseruantiam fori mendaciorum pœne, & si quis contra præstitum iusiurandum calumnia friuole quid negauerit, de quo ex progressu litis facili negotio constare potest, seuerissime in ipsum, utpote periurii reum, animaduertendum, adiecta etiam fama macula. Ita veritas non amplius friuole reticetur, iudiciis sua restituetur autoritas, nec presentia diuini Numinis, exactissimi cordium nostrorum scrutatoris, per mendacia in iudicio inuerecunde eruclata, despicatui habebitur, ius suum cuique sine probationum ambagibus tribuetur &c.*

§. XXVI. Quarta causa, quod autoritas iuramentorū in iudiciis hodiernis fere collapsa sit, merito in eo ponenda, quod in multis locis receptum sit, *admittere procuratorem ad præstationem iuramenti in animam principalis.* Iam alii grauius hunc abusum notarunt, & quanta inde quotidie periuria committantur, obseruarunt, quo imprimis referri debet tractatus Iusti Oldekop. *de iuramento in alterius animam*, cui se postea opposuit Gerhardus Feltmannus *in tr. de iure iurando in alterius animam contra clar. is. I. Cum iustum Oldekop.* Si in originem huius peruersæ praxeos inquirimus, sine dubio potissimum illa iuri Canonico est accepta ferenda

Quarta causa
quod admit-
tantur iura-
menta in alte-
rius animam.

renda, vti fatis constat ex *c. ult. de iuram. calumn. in 6. & c. f. de procur. in 6.* vi quorum textuum iuramentum quodlibet per procuratorem, ad id speciale mandatum habentem, admitti posse, censent Rauchbar. *quest. iur. civ. p. 1. qu. 8. n. 11.* Matth. Coler. *p. 1. Dec., 115. n. 2.* vt itaque qui hoc defendunt ab obiectionibus se liberent, distinguere solent, inter procuratorem proprie & inproprie datum, per illum aiunt non posse personalissima tractari, nec per consequens iuramentum in alterius animam admittendum, & huc putant respicere rationes: Aliud autem esse aiunt in procuratore inproprie dicto qui non tam procurator quam nuncius est, & nudum organum, per quod vox vnus immediate transit ad alium, sicuti per canalem transit aqua, & per hunc iuramentum præstari, essentia iuramenti non repugnare volunt Seraphin. de Seraphin *de priuileg. iuram. priu. III. n. 8.* Esbach. in *Carpz. p. 1. c. 12. def. 39. n. 7.* qui & hoc argumentum adducit, quod per talem procuratorem inproprie dictum etiam matrimonium contrahatur.

De fenditur
Oldekoppius
ralia iuramen-
ta non admit-
tens

§. XXVII. Vt itaque constet, quid veritatis in hac controuersia latitet, notandum est, non tam hic quaestionem esse, vtrum naturæ & essentia iuramenti repugnet, præstare iuramentum per procuratorem in principalis animam, sed etiam hoc potissimum, an finis & effectus iuramentorum eo ipso fatis obtineatur & religio iuramentorum sit salua & illibata? Id quod cum Oldekoppio merito in dubium voco. Nam (1) recte Oldek. *n. 18. sqq.* censet, iuramenti præstationis actum non obiter & perfunctorie esse considerandum, sed ex imo cordis affectu, animaque composita cum summa deuotione, in DEI faciem prodeundum; ast procurator hæc leuiter & perfunctorie facit, parum rationem alterius conscientia habens, absens autem licet sciat, procuratorem in suam animam

Hius ratio pri-
ma

nam

mam præstare iuramentum, tamen hoc ipso non ita viuide commouetur, vti, si ipse præsens esset, verba ipsa ore nuncuparet, & cetera solennia obseruaret. Cum enim plerique illis, quæ in sensus externos incurrunt, commoueantur, potissimum tot solennia externa introducta esse supra euictum est, quæ omnia in hoc casu elusoria sunt, si per alium iuramentum præstatur. Hæc autem ita sese habent, si vel maxime cum Esbachio aliisque distinguas in proprie & improprie dictum procuratorem. Quid vero ad hæc Feltmannus? ait, præsentiam personæ frustra ad hoc requiri, cum DEVS vbique sit & sic vbique possit inuocari, neque deinde credendum esse, adeo quemquam salutis suæ immemorem futurum, esse vt ad vim iuramenti non aduertat, imo satis præsentem eum esse cum animo præsens sit. Sed hæc & alia, quæ referre nunc non opus est, nimis aliena sunt a vero iuramenti scopo. Non dicimus quod, qui per procuratorem iurat, in conscientia intuitu DEI non sit obligatus æque ac si ipse præstitisset iuramentum, sed illud tantum, homines plerumque talia iuramenta negligere solere, nec tam commoueri quam quidem si ipsi præsentem adessent. Quam plurimi sane in iudiciis periurium committere intendunt, sed in conspectu iudicis positi, vbi grauissime & efficacissime de periurio vitando admonentur, & erigere digitos iubentur, adeo terrore quodam diuino haud raro perculsi sunt, vt destiterint a iuramenti præstatione, qualia exempla non ignota sunt. Tale quid autem non est sperandum ab eo qui per procuratorem iurat, sed si semel mente periurium committere destinauit, nihil adeo occurrit, quod eum possit reuocare. Misere autem Feltmannus *p. 77. n. 33.* huc applicat locum *Mattb. VI. 6.* vbi Christus adhortatur discipulos, vt in occulto orent; nam præterquam quod

D

argumen-

argumentum ab oratione ad iuramentum in vniuersum non procedat, sane iuramentum secundum hodiernam eius formam, de qua quaestio est, praestandum est solenniter, erectis digitis, mediante auisitatione, neque hic, vt iam saepe dictum, quaestio est de efficacia iuramenti intuitu DEI, quam agnoscimus, nam & respectu eius vel sola mente iurari potest, sed an aequae in iudicii scopus ita obtineatur, si procurator admittatur, quod nego, quin potius credo infinita per iuria eo ipso committi oportere.

Ratio secunda

§. XXVIII. Porro (2) suspectum quodammodo se reddit, qui ipse in persona iuramentum praestare recusat. *Oldekop. cit. l. n. 26.* aut enim absens, aut praesens est. Si praesens, cur iuramentum subire detrectat in persona? Idoneam rationem afferre nequit; si absens, expediret iudici loci committere actum recipiendi iuramentum ab eo cui iuramentum praestandum incumbit, ad qua omnia *Feltmann. cap. 2. n. 1. seqq.* non respondet, sed Auctorum tantum allegatorum examinat mentem. Quicquid vero illi

Tertia ratio

sentiant, ratio haec satis concludit. In *n. 64.* *Oldekopp.* ostendit (3) nullo iure fundatum esse hoc iusiurandum, pro qua sententia etiam plerarumque gentium mores in subsidium adducit. Ego quidem id negare non ausim, moribus deprauatis gentium, imo ipsius Germaniae, quos proinde hic improbo, hoc receptum esse, vt procurator admitti possit, sed de eo nunc quaestio est, an hi mores probandi sint, maxime in iudicialibus; nam de his negotiis nunc mihi vnice sermo est. Neque propterea facere possum cum *Oldekoppio* qui *n. 312.* ius Cononicum haud suffragari sententiae contrariae existimat, recte proinde notatus a *Feltmanno in c. 5. n. 34. seqq.* nam decisio in *in c. f. de iuram. Calumn. in 6.* satis clara est, nec secundum *Oldekoppii* sententiam potest intelligi de iuramento a procuratore

curatore in propriam animam præstito, nam ita quæstio pontifici oblata fuisset Domitiana. Sed id nunc in quæstione est, an ius Canonicum ita satis bene egerit & prospexerit integritati iudiciorum. Certe constat plerisque abusus iudiciorum promanasse ex iure Canonico.

§. XXIX. Porro (4) Oldekop. n. 66. argumentum desumit a testibus, quod sicuti testis non possit admitti per procuratorem, ita nec qui aliud iuramentum præstare debet, quia testis sit in propria causa. Ad hoc respondet Feltmannus c. 6. n. 3. seqq. rationem hanc diuersitatis hic subesse, quod testes ipsimet sint examinandi de variis circumstantiis, de quibus procurator haud possit esse instructus, quæ ratio cessaret in eo, qui aliud iuramentum præstare deberet, vbi formula iurandi satis antea nota. Sed egregia fallacia! Quæstio non est de examine testium, hoc enim sine dubio subire debent, sed de iuramento testium antecedente examen, hoc in persona indubie præstare debent, neque hoc negat Feltmannus. Pergit Oldekop. n. 67. plerumque fieri solere, vt ex iurantis vultu & titubatione iudex periurium aut peierandi procliuem voluntatem animaduertere ac iurantem dehortari possit; quod satis, meo iudicio, opportune dictum putauerim. Neque enim, quod Feltm. c. 6. n. 8. regerit, hoc euertere potest, quod hæc ratio tunc quoque obtinere deberet, si coram iudice loci, in quo degit absens, hoc iuramentum præstandum sit; nam hoc utique obtinere debet, si alias iudex illius loci conscientie suæ & officio satis facere velit, cum ei incumbat in casu grauissimarum suspicionum, grauissimas præmittere admonitiones de periurio vitando, vbi ad minimum citius tale iuramentum suam obtinebit integritatem, ac quidem per procuratorem præstitum. Præterea recte Oldekop. n. 72. hic adiicit, quod multi litigan-

tium in re tam ardua sibi ipsis suauiter adulentur, peiurare per procuratorem non esse grande nefas, sed veniale peccatillum, quod Feltmann. *cit. l. n. 22.* negare non potuit, sed tantum ait, propter errorem priuatore ius publicum tolli non debere: Imo vero hoc ipsum est, quod nunc adstruimus, quod propter tam impia plurimorum principia ius publicum non sit mutandum, cum salus publica suprema lex esse debeat, imo omni modo præcauendum, vt suus iuramentis restituatur nitor pristinus & sanctissima autoritas, Reliqua quæ Oldekoppius fusius in fqq. adducit, potissimum eo tendunt, quod iudex ita anam præbeat ad infinita periuria, quæ omni modo præcauenda essent, & quod hominum malitiæ nimium indulgeatur; quæ ita aperta sunt, vt vltiori deductione haud indigeant, nec quæ Feltmannus vltius regerit multam indigent refutationem.

Comprobatur
sententia no.
stra vsu fori

§. XXX. Concludo inde, ad abusus iudiciorum referendum esse, quod tale iuramentum admittamus, quemadmodum etiam in plurimis iudiciis hoc bene attentum esse reperio. Certe praxis Saxonica non admittit Procuratorem Carpz. *p. 1. C. 12. def. 39. vbi n. 7.* hanc adiungit rationem, *magis solliciti sunt de salute animæ litigantes ipsi, iurantes in propria persona, nec tam facile ad litigandum profiliunt, quam si per procuratorem admitterentur, haud considerantes procuratorem quidem eorum nomine iurare, sed non eorum nomine descendere in Gebennam* Idem receptum in ordin. process. Magdeb. nou. vbi *c. 29. §. 8.* deferre dicitur: *Es soll aber keiner anstat eines andern / wañ er gleich ein Specialmandat hätte / zur Endes leistung vor Gerichte zugelassen werden;* Aliorum locorum mores refert Martin. *in processu Saxon. tit. 18. §. 10. n. 1. seqq.* conf. Ventura de Valent. *in Partem. litig. lib. 2. c. 7. n. 12.* Hinc recte Lauterbachius

chius tract. *Synopt. de iuram. §. 1. n. 5.* optime illos cum conscientiiis tum reipubl. consulere existimat, qui vel legibus vel consiliis eo tendunt, ut iuramenta, maxime iudicialia, in propria persona præstentur. Eandem sententiam fuisse videtur Brunnem. in *proc. Ciuil. c. 15. n. 7.* inquit: *Optandum esset, ut ius Ciuile in usum reduceretur in L. 2. §. 3. ff. de iurei. ut partes ipsa in loco iudicii vel domicilii præstare iubeantur hoc iuramentum, quia iuramentum est quid personalissimum & Dn. Stryk. in Not. ad ius Eccl. Brunnem. lib. 3. c. 5. §. 15. Consultius esset, ut penitus omitterentur talia iuramenta, cum non vnusquisque pari religione & conscientia per alium veritatem depositurus sit, quam si in persona, seuerè admonitus, iurare teneatur.* conf. Schwendendorff. in *Not. ad process. Fibig. P. 1. c. 2. m. 3. §. 5. n. 107.* Berlich. *p. 1. decis. 117.*

§. XXXI. Tandem etiam tot abusuum circa iuramenta iudicialia posset esse ratio, quod in praxi plurimis in locis tam stricte sequamur vestigia iuris Canonici, & vulgo nobis persuadeamus, quasi ius Canonicum in doctrina iuramentorum rectius consulat conscientiiis, ac quidem ius Ciuile. Vnde factum, ut practici vnanimiter ad ius Canonicum tanquam sacram anchoram confugerint. Quemadmodum vero iam Dn. Præl. in *disp. de eo quod iniust. est circa iuramenta extraiudicialia c. 2. §. 17.* ostendit iniustitiam tot iuramentorum extraiudicialium iuri Canonico acceptam ferendam, ita circa iudicialia iuramenta plura introduxit, quæ vero iuramentorum scopo aduersantur, sicuti iam hoc in §. *anteced.* exemplo iuramentorum per procuratorem præstari solitorum est declaratum, hinc plura hic non addo, sed reliqua ad sequens Caput speciale remitto.

Quinta causa
quod nimis
stricte sequamur
ius Canon.

CAP. II.

DE

EO QUOD INIVSTVM EST CIRCA SPECIALIA
IVRAMENTA IVDICIALIA.

§. I.

Connexio &
preparatio
ad sequentia.

Postquam generaliter varias causas, easque principaliores, tot abusuum circa iuramenta iudicialia *capite anteced.* enucleauimus, ordo exigit nunc specialius, in singulis speciebus iuramentorum iudicialium, defectus & nauos annotare, qui partim lege publica & praxi forensi confirmati sunt, atque ita iudici non adeo imputari possunt; partim ex manifesto errore pragmaticorum demum inualuere, & inde a prudente & probro iudice merito euitari debent. In *illis* iudex sequi legem, quamuis inuitus, debet, dum non arbiter, sed minister legis est. *L. prospexit 12. §. 1. ff. qui & a quib. manum.* partes tamen, ne huiusmodi iniustitiæ causam suam committant, & sub prætextu iuris contra DEVM & conscientiam peccent, sedulo admonere debet, si iudicis Christiani & pii officio fungi velit. In *his* autem obtinebit decisio *L. 37. ff. de LL.* quod non ratione, sed primum errore, introductum, deinde consuetudine obseruatum, in aliis similibus non obtinere debet.

Iuramenta
iudicialia de-
bent esse so-
lennia.

§. II. Quemadmodum vero omne iuramentum est vel *solenne* vel minus *solenne*, ita potissimum ad iuramenta iudicialia, vt effectum habeant, requiritur, vt sint *solennia* & consuetis verborum formulis concepta. Hæc vero solennitas iuramentorum potissimum in duobus consistit (1) in conceptione verborum solennium (2) in ritibus aliis externis, pro grauitate negotii, super quo iuratur, multiplicandis vel restringendis, qui omnes tamen ad essentiam iura-

iuramentorum per se non pertinent, sed ex causis iustis a Legislatore sunt superadditi. Neque heri aut nudius tertius demum talia solennia inualuerunt, sed iam ab antiquissimis temporibus apud Ethnicos, inprimis Aegyptios, in usu fuerunt; hac inprimis ratione introducta, ut eo maiori religione homines ad dicendam veritatem adducerentur, cum plures, qui sensum numinis internum deposuerunt, ad hanc externis, quæ sensus feriunt, alliciantur, & ut inter mortuam de Deo cognitionem in se exfalscarent, & ita promptius veritatem dicant, conf. Setser. *de iuram. lib. 1. c. 15.* Facile itaque exinde apparet, tunc demum solennia inter Christianos introducta fuisse, ubi pietas plane exulavit, & fraudibus omnia repleta fuere, quo ipso tamen non potuere non plures abusus simul sequi, uti nunc quidem videbimus.

§. III. Sic primo statim se prodit mysterium iniquitatis circa conceptionem formulæ iuramenti, quæ consueta & solennis ordinarie hæc esse solet: *so wahr mit Gott helffe* / alicubi additur: *durch sein Evangelium / vel, und sein heiliges Wort.* Iam quidem non inficias eo, iudicem prudenter, imo rectius agere, si a consueta formula non recedat, nisi ratio religionis cui iuraturus addictus est, aliud postulet; Interim tamen iam videndum est de effectu civili talis iuramenti veri quidem, sed non solennis, quod iam reapse præstitum est. Possunt itaque duo casus hic supponi; vel enim aliquid in iudicio sub formula non consueta promissum est, vel aliquid assertum, veluti per formulam *Bei dem Worte der ewigen Wahrheit*: primo casu quaestio existit, an talis obligatio iudicialiter facta subsistat, altero vero, an iuramento tali fides habenda, an vero de novo sub formula consueta præstandum. De utroque casu separatim agendum.

Iniquitas circa formulam iuramenti.

Status controversie

§. IV.

An iuramen-
tum iudiciale
hey dem Wort
der ewigen
Wahrheit in-
efficax sit

§. IV. Ad priorem quaestionem spectat solennis ille casus de vxore pro marito intercedente & iurato in iudicio Authenticae *Si qua mulier C. ad Sct. Vell.* renunciante, quod quidem in Saxonia ordinarie iudicialiter fieri debet, adeo vt si extra locum iudicii, in domo iudicis, talis renunciatio facta fuerit, pro inualida in Saxonia reputetur, teste Carpz. *p. 2. c. 16. def. 18.* quod secus de iure communi, vbi iurata quidem, sed non iudicialis, renunciatio requiritur. Hahn. *ad Wesenb. tit. ad Sct. Vellei. n. 9.* Greu. *lib. 2. concl. 77. n. 7.* Hinc quaestio oritur, an renunciatio iudicialis facta sub formula, **hey dem Worte der ewigen Wahrheit** / hoc casu efficax sit nec ne? Inefficacem existimat hanc renunciationem Carpz. *p. 2. C. 16. def. 6.* ex ea ratione, quod haec verba solennis & corporalis iuramenti vim non habeant, sed demum illa, quae in formula iurandi in imperio Romano vsurpari solent, *id. ibid. n. 6.* praesertim tunc, quando pro forma iuramentum solenne requiritur, vti quidem in hac renunciatione *id. n. 14.* quamuis alias extra talem casum vim iuramenti habere possint. Reassumit eandem controuersiam in *p. 2. dec. illust. dec. 199. & n. 11. seqq.* sequentes adducit rationes (1) quod hodie in praxi imperii substantialem formam iuramenti innuant verba illa: **als mir Gott helffe und sein heiliges Wort** / quae proinde per aequipollentiam verba non impleantur, cum forma praescripta ad amissim obseruari debeat. (2) In iudicio requiri iuramentum verbis conceptis praestitum, pro quo clausula antea allegata **hey dem Worte der ewigen Wahrheit** haberi non possit, licet absolute sic dictum iuramentum esse possit. (3) duas esse separandas quaestiones. (a) Annon mulier iudicialiter hoc modo renuncians in conscientia obligata sit, quod concedit Carpz. & (β) an in foro externo renunciatio talis effectum sortiri debeat, quod negat.

§. V. Ve-

§. V. Verum enim vero quanta iniquitas in hac sententia latitet non admodum obscurum est, atque adeo, si hæc decisio Carpzouii in praxi Saxonica obtinet, quod facile nobis persuademus, cum auctoritas Carpzouii in Saxoniam satis magna sit, habemus exemplum luculentissimum iniustitiæ, circa iuramenta judicialia committi solitæ. Concedit ipse Carpz. *alleg. def. 6.* solennia verba tantum ad accidentalium & adiaphora referri debere, adeoque iuramentum verum in hoc casu subesse, concedit præterea feminam iurantem in conscientia obligari & periurium committere, si a tali renunciatione recesserit, quomodo ergo absque summa iniquitate asserere potest, hanc renunciationem esse inualem. Si est inualem, iudex mulierem absolueret, & tamen, ex ipsius asserto, rea periurii fit, atque adeo puniri debebat: quomodo autem punienda est, quæ sententia iudicis tuta est? qui enim sententia nititur, non delinquit. Si iustas, Carpzouium in ea esse sententiam, quod periurium non subiaceat pœnis humanis, tum rehero, itidem hoc falsum esse, uti in *c. præc.* latius contra eum demonstratum est. Annon iudex ita ipse ansam dat periurijs nimia sua subtilitate, qui auctoritatem iuramentorum imprimis conseruare debebat? Et qualis quæso est differentia inter vtramque clausulam? Eundem sensum habent, verbis differunt. Neque vero concedendum, ut sub eiusmodi inani prætextu nomen DEI profanetur, quod leges nec præsumuntur admittere voluisse, nec admittere potuerunt.

Iniquitas decissionis Carpzouianæ.

§. VI. Facilis quoque est responsio ad dubia Carpzouiana. Nam quoad primum, hoc certum est, quod inuocatio DEI in testem sit substantialis pars iuramenti, sed quibus verborum formulis talis inuocatio fieri debeat, illud substantiale iuramenti esse nequit. Sunt solennia iuramen-

Respondetur dubiis Carpzouianis.

E

men-

mentorū tantum ad hoc a legislatoribus inuenta, vt eo maiori cum reuerentia & religione partes ad iuramentum accedant, non vero vt sub hoc clypeo a iuramentis recedant, si quædam solennitas omiſſa ſit; quæ pœna nullitatis in legibus nec expreſſa eſt, & ſi expreſſa eſſet ſummam foueret iniquitatem, quia hoc modo luderetur iuramentis & contra DEI voluntatem ſanctiſſimam aliquid ſtatuere- tur, quod extra humanas poſitum vires eſt. Deus vult, vt iuramentum ſeruetur: atqui iuramentum, ſiue ſolen- nie ſiue minus ſolenne fuerit, verum eſt iuramentum, er- go vtrumque ſeruandum, vtrumque a iudice cuſtodien- dum. Et cum alias iuris Canonici placita in iuramentis in praxi aſſumere ſoleamus, quidni etiam in hoc caſu idem ſequimur? quod huiusmodi deciſionem, qualem Carpz. habet, haud admittit arg. c. 28. X. de iureiur. Quoad ſecun- dum dubium monendum, quod verbis conceptis iurare deſignet, vel conſueta formula iurare, vel in genere ver- ba adhibere ore nuncupata. Poſteriori ſenſu ratio non obſtat; priori itidem non obſtat; quamuis enim ordina- rie conſueta formula vtendum ſit, tamen inde ſtatim non ſequitur, iuramentum eſſe nullum, ſi paulatim a conſue- ta formula reſeſſum fuerit, vti ex antea dictis colligi poteſt, modo idem vtraque formula denotetur. Tertiã ratio plane profana eſt: ſi enim illud verum eſt iuramentum, ſi alias periurii rea ſit femina, profanum & impium etiam eſt, tali iuramento efficaciam denegare. Quam iniqui- tatem iam alii quoque dudum agnouerunt, & contrarium calculo ſuo approbarunt, in primis Sigismund. Finkel- thaus *obſ. 116. Meu. p. 1. deciſ. 146. Rauchbar. p. 1. qu. 2. n. 60. Schurff. conf. 62. n. 14. in ſ. Richt. p. 1. dec. 69. n. 7. ſeqq. conf. diſſ. Dn. Præſ. de iure Princip. circa iuram. c. 1. §. 13.*

§. VII. Hac resoluta quæstione, nunc facilius iudicium ferri potest de quæstione secunda, an iuramentum assertorium ob defectum solennium sit reiterandum, veluti, si testes erectis digitis haud iurassent, aut formulam adhibuissent bey dem Worte der ewigen Wahrheit? Si Carpzovii rationes quidquam valerent, iterandum esset tale iuramentum, & consueta adhibenda solennitas; Sed ita rursus iniquitas hæc sub prætextu inani defectus solennitatis occurreret, & præter necessitatem iuramenta multiplicarentur, contra monita saluatoris nostri. Ita etiam superstitioni ansam damus, quasi valor iuramenti demum consistat in externis ritibus, non vero in ipsa inuocatione nominis Divini in testem aut vindicem, quod absurdum foret. Non secus ac si preces ad DEVM fusas inefficaces & inanes dicere vellemus, quod forsan complicatio manuum aut geniculatio secundum ordinationes ecclesiasticas non fuerit adhibita, aut S. cœnæ virtutem negare vellemus, ideo quod forsan minister ecclesiæ signum crucis aut alia solennia omisisset: Eadem absurditas in hoc negotio itidem religioso occurrit, si quis eidem velit effectum denegare ob omisam solennitatem. Dicis, sed quid si iuramento assertorio alter cui iurandum, non acquiescere velit, in hac præstatione, atque adeo opponat exceptionem iuramenti non rite præstiti? Tum vero respondeo, videndum esse, an eius exceptio fundata sit, quod hactenus negavi, alioquin enim malitiæ eius indulgeretur, quo ipso rursus luderetur cum iuramentis in iudicio.

§. VIII. Sed quod passim Dd. contrarium hic quoque defendant, id sane improbitati sæculi adscribendum, ubi plerumque prætextus iuris coaceruantur, & ratio pietatis ac iustitiæ internæ, quæ in eiusmodi materiis potior esse debebat, plane non attenditur. Id enim fere circa

An iuramentum assertorium minus solenne iterandum sit.

Iniquitas generaliter notatur circa solennia iuramentorum in iudiciis.

iuramenta iudicialia euenit, quod quotidie in cultu publico eiusque liturgia animaduertimus, & ab antiquis obseruatum est temporibus. Postquam enim pedetentim tantus numerus ceremoniarum & rituum introductus, vt verum cultum Naminis diuini internum fere obscuraerint, plerique hodie pro his ritibus liturgicis sæpe acrius pugnant, quam pro ipso cultu interno, qui tamen solus verus cultus est: Sic quoque in iuramentis eadem fata deprehendimus, vbi etiam magis in iudicio de illis consuetis formulis sunt solliciti, quam de interna iuramentorum religione & autoritate; quasi sanctitas iuramentorum, externa illa figura & schemate solenni, absolueretur. Obiter iam quædam de abusu solennium circa iuramenta adducta a Dn. Præf. Diss. de eo quod iniust. circa iuram. extrai. c. 1. §. 27. quod ibidem verbis Setfèri illustratum. Hic itaque pauca adhuc specialius hac de re adiciemus.

Specialiter docetur quid iniustum sit circa solennia iuramentorum iudicialium.

§. IX. Omnes qui solennia hæc defendunt in eo consentiunt, quod meram in se contineant *adiaphoriam*, nec essentiam iuramentorum constituent, atque ad eam mutari possint, & abesse salua sanctitate & vinculo iuramenti, & tantum in hunc finem adhiberi ritus, vt iuraturus magis seria mentis intentione iuret, & maiori deuotione ad iurandum trahatur. Ceteri qui solennia reprobant, vt Setfèrus de iuram. lib. 1. c. 15. n. 7. Donell. lib. 21, 13. iniquitatem in eo quæsiuerunt, quasi non satis sit per DEVM iurare, sed etiam talia solennia, nihil religionis in se continentia, accedere debeant. Sed vtrobique parum apte, meo iudicio, de hac materia disseritur. Solennia ipsa, vt erectio digitorum, tactio euangelii, aliaq; tolerari possunt; nec vllam in se habent iniquitatis notam, quamdiu pro re indifferenti adsumuntur, nec illis vlla aliqua peculiaris adscribitur efficacia. Et licet imperfectionis iudicium præbeat, quod

quod homines ritibus eiusmodi externis excitandi sint, has tamen imperfectiones, quam diu homines sunt, & quam diu cum hominibus viuimus, repudiare non possumus. Verum tum ritus illi & solennia externa in vitium abeunt, & ex iniquitate aliquid trahunt, quando vis iuramentorum potissimum ex illis iudicatur & æstimatur, & sic in effectu non tam religio inuocationis diuinæ in iudicio attenditur, sed potissima vis ex eiusmodi solennibus æstimatur. Ritus sacri in Liturgia ecclesiastica superstitioni sunt, statim ac homines illis adhærent & peculiarem vim illis tribuunt, quam uis si indifferenter adhibeantur, non adeo sint reprobandi. Neque aliud dicendum puto de iuramentis. Licet enim non sint peculiaris cultus diuinus, ut quidam somniant, sunt tamen negotium aliquod religiosum, & sic itidem superstitioni facile obnoxia, si virtus genuina, quæ uice ex inuocatione DEI in testem trahi debebat, iis detrahatur, & solennibus applicatur. Verum, instas forte, nos pugnare cum laruis, neque ostendi posse hoc modo in iudiciis solennia obseruari & attendi, & maiorem solennibus attribui efficaciam. Sed quorsum tendunt vulgatæ Dd. assertiones, quod scilicet quælibet inuocatio DEI in testem & vindicem non sufficiat, sed solenne iuramentum requiratur? Quam plurimi hodie & olim omnem vim iuramentis detraxerunt in foro externo, si aliquid ex solennibus defuit, quo ipso aperte profiterentur, potissimam virtutem iuramentorum dependere ex solennibus, quin & in iure Romano euidenter maior efficacia solennibus iuramentis adscribitur, quam minus solennibus, ut apparet ex l. 3. C. si minor se maior dixer. & Auth. sacramenta puber. C. si aduers. vend. Neque aliud sentiendum esse autumo, si opponas, hoc tantum quoad effectus civiles intelligendum esse, qui ex iuramento minus

solenni denegantur, nam id itidem indicium præbet, fora & iudicia nostra esse superstitiosa. Adeoque vel dicendum, regulam illam, *vbi requiritur corporale & solenne iuramentum, minus solenne inualidum est*, esse falsam, vel confitendum, superstitiosa esse hodie fora nostra, nec ab iniquitate in hoc passu libera.

An testes iurati
examinati
coram Notario,
denuo in
iudicio exami-
nandi & iura-
mento nouo
adstringendi,

§. X. Sed alio exemplo rem declarabimus. Quando testes præiuramento examinandi sunt, hoc examen ordinarie instituendum a iudice competente, adeo ut si ab incompetente fiat, illud valere non dicatur arg. c. 4. X. de iudic. Hiltrop. in proc. iud. p. 3. tit. 9. c. 6. n. 3. sqq. licet vel maxime testes iurato deposuerint Hahn ad Wesf. de test. circ. casu. Idem quoque asserunt de testibus iurato examinatis a Notario, non specificè ad hunc actum a iudice requisito. Io. Wolfgang Textor in pr. iudic. p. 1. c. 9. n. 61. Rol. a Valle conf. 94. n. 38. Alex. vol. 2. conf. 212. Carpz. lib. 3. Resp. 87. n. 3. Ruland. de commiss. p. 1. lib. 7. in princ. n. 2. quamvis in processu summario huiusmodi examen non reproberetur. Ex quo fluit, de nouo testes a iudice competente esse obstringendos iuramento & examinandos. Quod si vero in rationem inquisueris, quare ita iuramentis ludatur & illa multiplicentur, hæc a Dd. dari solent (1) quia alias turbantur iurisdictiones. (2) quia non in iudicio debito modo iuramentum præstitum & examen institutum, cum ad iudicem competentem tale examen pertineat. (3) quod tale examen sit suspectum. Verum si iam abstrahamus ab hac circumstantia, & nulla prægnans suspitionis causa dari & allegari possit, reuera tota decisio causæ demum huc redit, deficere in eiusmodi iuramentis solennitatem quandam externam, dum scilicet non in debito loco & coram debita persona præstitum. Et ita rursus deposita veneratione numinis diuini propter solam rationem ciuilem

contamaciã eos tandem condemnat. Verum hic multa dubia mihi superesse lubens fateor. Nos fatemur, eos errare dum iuramenta præstare recusant, sed illi itidem existimant, nos errare, dum iuramenta exigimus & præstamus. Habemus nos rationes ad propugnandã nostrã sententiã, nec tamen illi rationibus destituuntur, quibus suã firment. Peccarent si contra conscientiam, licet erroneã, iuramētum præstarent, quia in hoc Theologi & moralistæ consentiunt, quod ille qui aliquid contra conscientiã erroneã facit, contra DEVM peccet. Rom. XIV. 23. Quomodo vero iudex aliquem adigere potest, ad committendum peccatum? Neque obstat, quod iudex in adstringendo eundẽ ad iuramentum hoc non intendat directo, quoniam nihilominus illud intendit, quod scit in altero necessãrio peccatũ involuere, dum anabaptistæ semper adhuc iuramentorum præstationem peccatis adscribunt. Et certe magnã in de iniquitatem profluere posse in propatulo est; hoc modo enim impii actores, diuersæ sectæ addicti, temere & calumniose litem contra eos intentare possent, & nihilominus victoriam reportare. Nihil enim facilius quam illis deferre iuramentum, quod dum subire detrectant, habentur miseri illi homines pro confessis & conuictis, & ita condemnantur. Neque enim iudex statim ab initio iudicare potest, an temere deferatur iuramentum nec ne, cum delatio iuramentorum pro permisso & licito in causis civilibus habeatur. Si inestas, hanc caluniam non præsumendam esse, cum delatores iuramentum calumniæ subire debeant, rehero, hoc ipso quidem præsumtionem calumniæ tolli, sed veritatem ipsã non obtineri. Quam plurimi temere iuramenta præstant, & se ad ea offerunt, notum tamen est, quanta periuria quotidie committantur, imprimis in iuramentis caluniæ, uti mox videbimus. Sed quid

quid confilii in tali ambiguo casu. Non negari potest, ^{Confilium?} sæpe Anabaptistas quoque calumniari posse, sub prætextu conscientia suæ, & quod iuramenta præstare non possint, propter sectæ suæ principia. Vix ergo aliud remedium superesse videtur, quam vt ad consuetam eamque apud illos sanctissimam formulam **Wey Mannen und Wahrheit** admittantur, & sub hac contestatione veritatem dicere iubeantur, quia eadem religione fere illam assæuerationem colunt, qua nosrates iuramentum; hac tamen adiecta comminatione, quod si contra hanc assertionem postea rem aliter sese habere apparuerit, grauissimam pœnam sustinere debeant. Vel possunt verba æquipollentia, quæ tantum formam iuramenti non habent, illis præscribi, vt iisdem sententiam suam, sine consueta in iuramentis solennitate, dicant. Vt plurimum enim homines tantum formam, non rem ipsam, reformidant.

§. XII. Equidem non negamus, vt iam supra obiter tactum §. i. b. Cap. quandoque iudici inferiori hic ligatas manus esse, & sæpe ipsas leges & constitutiones causas esse tot abusum circa iuramenta iudicialia. Quid ergo hic faciendum iudici? Respondeo, aut forma iuramenti expresse legibus & constitutionibus præscripta, aut non: *hoc casu*, poterit ipse iudex ex bono & æquo hac in parte agere, quod enim circa negotia iudicialia in iure definitum non est, hoc arbitrio iudicis concessum; *illo casu*, iudex quidem inferior, tanquam minister legum, ab his recedere non potest, potest tamen, & tenetur etiam, si conscientia suæ consulere velit, in casibus, vbi videt durius quædam constituta esse, & abusum concurrere iuramentorum, vel periculum periurii adesse, rem totam referre ad superiorem, & ab hoc declarationem vel mitigationem petere, atque causam potius eousque differre; cum melius sit retardare

Restriccio sententia nostra.

F

paulu-

paululum negotium, quam periuria, vel profanationem diuini Numinis permittere. Quodsi vero superior nolit a consueto modo recedere, tum iudicem inferiorem, si prius hoc medium adhibuerit, puto in conscientia sua excusatum esse.

De iuramento
calumniæ.

§. XIII. Progrediamur nunc ad specialia. Hic vero in exordio litis statim offendimus *iuramentum calumniæ*, quod a partibus aduocatisque eorum de iure communi præstandum, & ad coercendam temeritatem, vel saltim calumniam litigantium, inuentum est, §. 1. I. de pæn. tem. litig. L. 2. §. 8. C. de iur. propter calumn. Sesser. de iuram. lib. 3. c. 1. seqq. Optimum sane remedium, si modo defectus & nati circa illud occurrentes emendarentur. Iurant quippe litigantes super tota causa, quod scilicet litem, bona opinione ducti, susceperint, mendacia non commissuri, nec minus necessariam probationem suscipiuri, vel alia ratione litem protracturi sint. &c. Vnde hoc remedium tam necessarium esse existimarunt nonnulli, cum propter publ. vtilitatem ad veritatem indagandam & hominum calumniam refrenandam introductum sit, L. 2. §. sed quia C. de iurei. pp. cal. vt, nequidem statuto contrario vel consuetudine illud tolli posse, crediderint Peretz in C. cit. tit. n. 11. Posth. de manut. obs. 81. n. 3. Menoch. lib. 1. de A. I. §. 44. 20. n. 4. Seraph. de Seraph. de priuile. iurament. priu. 137. n. 3. Verum illud quidem vtilissimum remedium coercendi calumniam esse, nemo in dubium vocabit, si debito modo exerceatur, sed tamen præterea nemo negabit, esse remedium mere ciuile, atque adeo arbitrarium, abrogationi obnoxium conf. Vultei. de iudic. lib. 3. c. 2. n. 36. Gail. 1. Obs. 85. Quemadmodum in quibusdam Germaniæ foris, ob frequentiam perjuriorum, abrogatum est,

est, imprimis Saxonis, quam praxin propterea cum Henningio Goeden diabolicam non esse asserendam, ostendit Carpzou. p. 1. Const. 12. def. 21. n. 3.

§. XIV. Quod si enim illos, qui de hoc iuramento scripserunt, consulueris, omnes fere querelas mouent de periuriis quotidianis, quæ circa hoc iuramentum committi solent; iam suo tempore Baldus in L. post perfectum 24. C. de euict. n. 1. de statu fori ita conquestus est: *Isud iuramentum hodie non estimatur vno obulo, quia facti sumus contemptores religionis eius. Vnde puto, quod litigatores nostri temporis potius iurent de calumnia committenda, quam vitanda, & ideo melius esset, quod istud iuramentum ex toto tolleretur a iudicio, causa vitandi tot periuria; non obstante, quod hoc iuramentum sit inuentum ob publicam vilitatem, tamen istud parum curant iurantes, argumento illius dicti per poetam: Quid enim saluis infamia nummis? Repetit has communes Ictorum querelas B. Brunnem: ad aurb. in isto cum seqq. C. de iurei. propter. calumn. n. 59. vbi cum vilitatem huius iuramenti ostendisset, tandem subiicit. Sed, o Iustiniane! quam spe tua es frustratus, iam diu conquesti sunt Icti, hodie potius de committenda quam fugienda calumnia iurari. Eundem fere in sensum loquitur Io. Oldendorp. cl. 1. progymn. for. act. 7. his verbis: Habemus nunc iuramentum calumnie, quo periuria magis introducuntur, quam excludatur calumnia: Sed res adeo nota est, vt plura testimonia congerere superuacuum ducam.*

§. XV. Videamus itaque de causis tot periuriorum circa hanc imprimis iuramenti speciem. Scilicet (1) in capite antec. iam demonstraui, autoritatem iuramentorum, imprimis ideo euilescere, quod periuria debito modo non vindicentur & puniantur. In aliis iuramentorum speciebus periuria sæpe occulta sunt, vt in hæc omnia inquiri

Frequentia hic sunt periuria.

Cause tot periuriorum.

semper non possit. Ast in hoc iuramento ex euentu ordinarie de tot periuriis commissis constat. Iurant litigantes, se interrogatos veritatem dicturos esse, & tamen semper fere & vbiq; rei litem negatiue contestantur, vt modo actorem probationibus fatigent, quibus factis, ex euentu plerumque apparet reos mendacium imo periurium commisisse. Iurant, quod probationem nullam superfluum exigere, aut litem retardare velint; sed ordinarie reorum est fugere, vnde enim litium immortalitas oritur, quam ex reorum procaci & malitiosa fuga & procrastinatione? Atqui hic iterum manifesta committuntur periuria & quidem impune. Quod si itaque iudex debito modo autoritatem huius iuramenti conseruaret, & lite principali finita inquireret, quis ex litigantibus periurium commisset, ac periuros grauissime puniret, sine dubio tot periuria non essent metuenda. Deinde (2) autoritatem huius iuramenti infringit, quod plerumque in iudiciis admittant procuratores, qui hoc iuramentum praestant in animas principalium, quod quantum autoritati iuramentorum noceat, *c. 1.* fusius expositum est. Imo cum (3) quilibet ad litigandum admittatur, per consequens quoque quilibet, absque delectu, ad iurandum admittitur, cum tamen in imponendo iuramento ratio personarum haberi deberet, & ita praestaret iuramentum non exigere a suspecto de periurio, quam id passim & absque delectu deferre; quo tendere videtur Brunnem. *ad cit. auth. in fin. conf. Dn. Praef. Diss. de remiss. iuram. calumn. c. 3.* His accedit (4) quod in quibusdam iudiciis nimis sero illud exigatur & praestetur. Potissimum per hoc iuramentum praecauendum erat, ne in litis contestatione reus temere negaret, adque adeo necessum fuerat ante litem contestatam illud exigere; quod si enim post illam demum praestatur,

statur, temerarii litigatores tuto possunt omnia negare, quia credunt, se satis iam tutos esse in conscientia, postquam negatio non demum facienda, sed iam facta est. Et tamen praxis Camerae ita seruat, vt demum post litem contestatam praestari debeat, adeo, vt si contra factum fuerit, sententia lata non subsistat, neque aliter vtium praetensum nullitatis purgari queat, quam si post litem contestatam reperatur. Vmmius *in process. disp. 12. n. 5.* Blum. *in proc. Camer. tit. 72. n. 22.* Ex qua praxi haec duo incommoda fluunt (1) quod ita sub inani praetextu ordinis inuersi, iuramenta temere multiplicentur, & illis reuera ita ludatur, quasi mera esset ceremonia aut res arbitraria. (2) Quod, vt dictum, mendacia per hoc iuramentum non euitentur, & ita potissimus effectus corruat. Equidem Gail. *1. obs. 35. n. 1.* pro defendenda hac praxi hanc affert rationem, quod hoc iuramentum pertineat ad totam causam, causa autem post litem contestatam demum in iudicium deducta esse censeatur; sed quis non videt hanc rationem congruere quidem cum processus antiqui Romani ratione, vbi iudicii initium dicebatur fieri per litem contestationem, sed a fori nostri principiis plane abhorrere, vbi potius citatio initium iudicii constituit. Deinde quoque certum quidem est, quod super tota causa praestetur, sed ita exinde contrarium potius concludendum, quod scilicet non demum post, sed ante litem contestatam, praestari debeat, quoniam alias super tota causa non praestatur, quia litem contestatio potissimam partem totius causae constituit. Praeterea alios abusus & iniquitates, quae hic committi solent, cum de iis a Dn. Praef. Diff. *de remiss. iuram. calum. c. 1.* satis abundeque actum sit.

§. XVI. Cum itaque tam infinita circa hanc rem Propter hos abusus merito abrogatur, & abusus longe maior sit quam eius vsus Cal,

vsus, melius consultiusque esse existimo, tollere hoc iuramentum, quam malitiæ hominum porro occasionem dare. Quamquam enim iuramentum hoc in se turpe non sit, sed potius iustum medium coercendi malitiam litigantium, atque, si omnia rite obseruarentur, vsus insignem præstare posset, quia tamen plerique iudices hac in parte quod sui officii est non faciunt, & potius negligentia sua periuria promouent, hinc utique melius erit plane id ipsum e iudiciis tollere, & mendacia tantum gravissime punire, contumaciamque aliis iustis mediis coercere. Vti in genere notandum, omnia illa, quæ etiam bona & licita sunt, si maior eorum abusus quam vsus cernatur, potius prohibenda quam toleranda esse.

De iuramentis
dandorum &
respondendorum.

§. XVII. Sed est adhuc alia species iuramenti calumniæ, quod in positionibus occurrere solet, *dandorum* scilicet & *respondendorum* Meu. p. 3. dec. 175. ubi itidem non desunt, quæ iniquitatem præ se ferre videntur. Ipsas positiones quod concernit, illis, non tam lex scripta, quam longæius vsus & forensis praxis, originem dedit, uti apparet ex *Clement. sape de V. s.* Occasio harum introducendarum & admittendarum fuisse videtur malitia aduocatorum, qui in lite contestanda nunquam solebant speciali responsione uti, sed consueta formula, *nego narrata prout narrantur*, actoris intentioni contradicere; quo ipso tamen actori haud constabat, quidnam esset negatum aut concessum. Erat itaque hæc generalis formula litem contestandi ex duplici ratione molestissima (1) quod reus ita per indirectum iuramentum calumniæ circumuenire possit, non enim demendacio conueniri poterat, quia non absolute negauerat, sed *prout erat narratum*, atque adeo hanc formulam con-

contumax reus adhibere poterat, si vel vnicam leuissimam circumstantiam negandam crederet. (2) Quod ita actori probatio omnium circumstantiarum in libello propositarum incumberet, cum quid negatum esset, quid concessum, ex litis contestatione non constaret. Contra hanc itaque cautelam alia cautela inuenta est, per positiones specificè a reo exquirendi, quidnam concedendum & quid negandum ei videatur? quibus ab actore iuramentum dandorum subiungebatur, a reo vero iuramentum respondendorum præstandum Brunnem. *in process. Civil.* c. 17. §. 3. Quamuis vero litis contestatio generalis per *R. I. de anno 1654. §. 34.* sublata sit, atque inde vsus positionum per se cessare deberet, vti in Saxonia etiam praxis earum nulla est, in multis tamen locis adhuc hodie in viridi sunt obseruantia, vti pluribus monstrauit Ill. Dn. Stryk. *in usu mod. ad tit. de interrog. in iure fac. §. 42.* præsertim, cum hodie non vbique, vt in Saxonia, litis contestatio tam specificè & ordinate fieri soleat, vt proinde nunc quoque de his iuramentorum speciebus quædam hic sint annotanda.

§. XVIII. Cum itaque hæc iuramenta dandorum species iuramenti calumniæ sint, facile apparet, non adeo magnam horum iuramentorum in iudiciis vulgo esse auctoritatem, prout quoque de generali iuramento calumniæ dictum, quod etiam animaduertit Dn. Stryk. *in Vf. mod. cit. loc. §. 58.* qui, *in utroque hoc*, inquit, *iuramento faciles esse solent aduocati in persuadendis clientibus, hoc iuramentum tantum calumniæ esse, & hinc facile præstari posse, cum tamen ex formulis iam adductis appareat, in factis propriis omnino non de credulitate, sed de veritate iurari, hinc si veritatem hic diffiteatur reus, æque periturus erit, quam si iuramentum iudiciale falso præstiterit.* Ceterum potissimum iniquitas adesse videtur in hisce casibus: (1) Communiter statuunt Dd. quod

Abusus horum
iuramento-
rum variis.

vtuunt-

vtrumque iuramentum adhuc præstandum sit, licet vel maxime antea ad totam causam iuramentum calumniæ præstitum Meu. p. 3. decis. 175. Carpz. p. 1. C. 12. def. 20. in fin. Rationem in eo ponunt, quod iuramenta hæc sint tantum iuramentum calumniæ speciale, cui omnino adhuc locus esse potest, si vel maxime antea generale præstitum fuerit, vti apparet exemplo deferentis alteri iuramentum iudiciale, qui prius de calumnia iurare debet, licet antea generaliter ad totam iurauerit causam. Quæ sententia, si vera est, vti quidem Dd. communiter eandem affirmant, (vid. Cuiac. ad Nou. 49. Rauchbar. p. 1. qu. II. n. 5. seqq. Lauterb. in Colleg. ff. tit. de iurei. §. 39. Frantzkius ad tit. de iurei. n. 59. seq.) sine dubio non tantum in hac specie, sed in aliis similibus casibus iniquitate laborat. Nam (α) eo ipso ostenditur, iuramentum calumniæ generale parum vel nihil operari, aut in iudicio nullius esse autoritatis, quoniam adhuc, vbi suspicionis iusta adest causa, speciale deferri potest, & tamen semel generaliter de calumnia vitanda iuratum est; aut ergo prius erat omittendum, aut posterius tanquam minus necessarium, non imponendum; quia si prius tollit suspensionem calumniæ, non amplius potest adesse iusta causa speciale deferendi; si non tollit suspensionem, inane & frustraneum, & ita impium & iniquissimum est. (β) Iuramenta ita præter necessitatem multiplicantur, & bis de re eadem iuratur; quasi præstatio iuramentorum esset mere arbitraria, & in libero hominum commercio, vt pro lubitu de illis possint disponere. Applicemus iam hanc rationem ad quæstionem principaliter propositam, & res clara erit. In iuramento calumniæ generali quis iurare debet, quod interrogatus veritatem sincere diciturus sit; iam vero in positionibus, & ad illas factis responsionibus, quis ponit illud quod verum esse credit, & alter, quem vulgo

go ponat vocant, formaliter ad positiones ponentis respondet. Non ergo amplius vlla afferri potest ratio, quare de nouo de eadem re iurari debeat, cum de ea antea iam iuratum fuerit, vt adeo hac in parte praxis ab iniquitate excusari non possit.

§. XIX. Loquor de praxi. Quod si enim ius commune inspexeris, vbi vtrumque iuramentum, & generale & speciale, fundatum est, res sane aliter esse videtur. Vnde quaestio principalis huc redit, an post iuramentum calumniae generale, ad totam causam praestitum, denuo speciale de iure exigi possit, in illis scilicet casibus, vbi alias, ante introductum iuramentum calumniae generale, locum obtinuerat, veluti in delatione iuris iurandi *L. 34. §. 4. l. 37. ff. de iure iurand. si quis petat editionem instrumentorum L. 7. §. 2. l. 9. §. pen. ff. de edend.* Quae quaestio vt recte decidatur, praemonendum est, iuramentum calumniae generale ante Iustiniani tempora incognitum fuisse, & tantum obtinuisse iuramentum calumniae speciale, vbi quis iurat de calumnia non committenda in speciali illo casu super quo praestitum. At vero illo tempore quidem non adeo incongruum erat, iuramentum tale saepius etiam exigere, quoties noua calumniae suspicio apparebat; sed postquam Iustinianus in *L. 2. C. de iurei. propter calumn.* iuramentum calumniae generale introduxit, illudque fere ad omnes illos casus extensum fuit, quibus alias specialiter de calumnia iurandum erat, non amplius necessarium fuisse videtur iuramentum calumniae speciale. Sed ne nudis coniecturis duci videar, prouoco ad *Nov. 49. c. 3. §. 1.* atque inde desumptam *Auth. Hoc Sacramentum C. de iurei. propt. calumn.* vbi in genere asseritur, iuramentum speciale hodie remitti, ex illa praegnantia ratione: *cum in initio iuret, nihil se calumniose in toto negotio exigere. auth. cit.* & ita reuera su-

An post iuramentum calumniae generale praestitum, speciale adhuc praestandum sit?

per eodem negotio iuramentum multiplicaretur aut crebro exigetur, quod itidem abolere voluit Iustinianus in *cit. Nou. 49.* Quamuis vero haud pauci sint, qui illud ipsum non extendendum, aut generaliter accipiendum esse, arbitrantur, cum *d. Nou. 49.* de speciali casu loquatur, adeoque tantum corrigat *L. 1. C. de iurei. propter calumn.* tamen ratio dispositionis tam Nouellæ, quam Authenticæ, est generalis, & sic, quod in vno casu, qui sub generali calumniæ iuramento comprehenditur, verum est, idem quoque verum esse debet in omnibus aliis casibus, qui itidem sub illo comprehenduntur. Reuera autem comprehenduntur omnes alii casus, vbi olim speciale obtinuit, quia in illis iurabatur propter suspicionem calumniæ, quæ generaliter exclusa videtur per iuramentum generale, propter dictam Auth. & rationem allegatam. Atque hanc sententiam de iure veram esse, non negat *Carpz. p. 1. C. 12. def. 20. n. 5.* concedens tamen, quibusdam specialibus casibus iuramento huic speciali adhuc locum esse posse, puta in iuramenti delatione, editione instrumentorum, literarum comparatione, si quis instrumentum semel probatum falsi arguere velit, & tandem in fine quoque iuramentum dandorum & respondendorum subiungit, quod hoc itidem non possit dici sublatum esse. Alii adhuc plures enarrant casus speciales, vti apparet ex traditis Gofvini ab Esbach *ad Carpz. cit. loc. n. 6.* Sed hac ratione, quod Carpzovius vnâ manu concessit, altera rursus aufert. Neque etiam adducit rationes, cur in illis adductis specialibus casibus præcise iuramentum speciale locum habere debeat, quod non debeat obtinere in aliis casibus. Vnum illum casum de comparatione literarum instituenda, vtique admitto, postquam in *Nou. 73. c. 7.* hoc expresse constitutum lego, atque ita in hoc casu exceptionem agnosco. Sed quid de

de ceteris dicemus? Equidem in delatione iuramenti iudicialis itidem iuramentum calumniæ necessarium putant propter *Nou. Leon. 99.* Sed quis ignorat harum Nouellarum auctoritatem apud nos nullam esse? Nihil itaque superest, quam ut ingenue fateamur, ab initio communem sententiam errore esse introductam, paulatim per observantiam iudicalem, & tandem ipso iure Canonico, confirmatam per *c. 2. §. f. de iuram. cal. in 6.*

§. XX. Sed satis de hoc abusu. Præterea vero (II) hoc incommodum his iuramentis dandorum & respondendorum coheret, quod in illis ad periuria facilis sit aditus, quæ nec evitari possunt, postquam uterque iuramentum præstare debet. Equidem si de facto alieno uterque iurat, & sic tantummodo de credulitate partium dissensus adest, sine periurio hoc interdum fieri possit, quod enim alter credit, adversarius contra recte asserere iurato potest, se tale assertum non credere, cum homines proclives sint ad id credendum & non credendum, quod vel illorum causæ fauet vel obest, in quo litigantes inter se concordantes reuera sunt. Ast ubi de facto proprio utriusque litigantis talia iuramenta præstari debent, prout communiter facta propria concurrunt, alteruter necessario periurii reus fieri debet, quoniam hoc in casu iuramentum tale est utrinque veritatis Scaccia *Lib. 2. de iudic. c. 9. n. 449.* & quamvis vel maxime rei adhibeant vocem *credo*, vel *non credo*, **Glaube wahr / glaube nicht wahr** / hæc tamen itidem in facto proprio debebat talis assertio per vocem *credo* vel *non credo* hic admitti, cum in factis propriis utendum sit voce **sage wahr / sage nicht wahr**; verum etiam si quis illa assertionem usus sit, tamen a reatu periurii, qui temere negavit, liberare se non potest. Audia-

Raro periuria
evitantur in
hac specie iuramentorum.

diamus B. Brunnem. *de iure Eccles. lib. 3. c. 4. §. 3.* vbi, postquam inter genera probationum positiones cum iuramento dandorum & respondendorum retulisset, ita de illis suam addit ἐπιλογισμῶν: *Valde mihi, inquit, periculosa hæc methodus procedendi per positiones visa est, præsertim in matrimonialibus. Nam licet iuramentum calumnie ab utraque parte possit salua conscientia ut plurimum præstari, dum in factò multa sunt dubia & multo maiora in iure. Sed de positionibus, quæ de factò notabili proprio formantur, aliud dicendum videtur, & alterum omnino peierare necesse est. Declarat id liquido exemplo, ita pergens: Nam si sponsus afferat fidem sibi datam de coniugio, puella neget, in hoc factò notabili & proprio necesse est, si uterque præstet iuramentum, actor quidem dandorum, rea vero respondendorum, alterum periurium committere, quod in calumnie iuramento generali non ita certo præsumi potest. At, inquis, sibi imputet pars, quod peieret, hoc nihil ad iudicem pertinet. Sed resp. in aliorum iuramentorum delatione vel approbatione ac præstatione potest probabiliter iudex opinari non committi periurium, sed hic, vbi inter duo contradictoria lis est, & quidem de factò proprio, non potest non a iudice præsumi periurium, & quis sciens peieraturo iuramentum desert, culpæ expertus non est. Ideoque res aliquam moderationem requireret. Verum hic plerumque solet opponi, ius ita scriptum esse, nec posse iudicem leges latas mutare, aut remedia ordinaria probandi partibus denegare. Ast nullibi leges iudicem adstringunt, ut manifestum periurium fieri patiat, quin potius ex traditis in cap. antec. aperte constat, iudicem, ad conferuandam autoritatem iuramentorum iudicialium, omnibus modis præcauere debere, ne periurium committatur; adeo quæ licet alias non possit litigantibus viam per positiones procedendi præcludere, tamen illud sine dubio fieri possit, si manifesto constaret, periurium commissum.*

Obiectio re-
mouetur.

missum iri. Sed nec desunt alia consilia pro iudice. Ipse Brunnem. *loc. cit.* hæc suggerit: *Quid si actor, inquit, tantum generale iuramentum de calumnia præstaret, & quidem tantum sibi videri causam suam iustam, & reus mediante iuramento respondendorum ad singulas positiones iuberetur respondere? nam tunc non possumus adeo certo præsumere periurium. Vel posset index ex vna vel altera causa remittere iuramentum partibus ad iurandum paratis, sicuti in Facultate aliquoties ob metum periurii suafimus partibus ad iuramentum præstandum paratis, ne ipse iudicii locus periuriis maculetur.*

§. XX. Ut vero vna fidelia duos dealbemus parietes, ad similem casum statim progressum facimus, vbi eodem fere modo alteruter iurantium necessario periurium committere debet, scilicet quando quis aduersario desert iuramentum, & ille conditionem iurandi amplectitur, deferens prius iurare debet de calumnia ex praxi hodierna, de qua plenius Setferus de *iuram. lib. 4. c. 5.* In illo iuramento calumniæ iurare debet, se non animo calumniandi aut temere iuramentum alteri deferre, sed ex necessitate causæ, quoniam forsitan mediis probandi destitutus est. Quodsi nunc rursus supponamus casum, de facto litigantium proprio, non potest non alteruter periurium committere. Aut enim deferens calumniose & temere defert iuramentum, & sic hic periurium committit; aut vero recte & optima ratione defert, & sic alter, qui iuramentum principale præstat, periurium committit. Agitur enim de facto inter litigantes celebrato, vbi reuera vterque in effectu de veritate iurat, etiam ille, qui iuramentum calumniæ speciale præstat. Dum enim iurat, se non temere & calumniose iuramentum deferre, simul necessario iurat intentionem suam esse veram, si enim sciret il-

Idem si iur. iudiciale super facto proprio deferatur, & deferens de calumnia iurare teneatur.

lam esse falsam, calumniose & temere iuramentum desuper deferret. Cum itaque vterque de veritate iuret, & vero contradictoria non possint simul esse vera, necessario alteruter periurii reus fieri debet.

Consilium.

§. XXI. Equidem prævideo nonnullos ex praxi forensi prodeuntes nobis oppositurose esse, non sufficere defectus & nœuos annotare, sed etiam necesse esse, vt via alia commodior ostendatur, qua ratione euitari possit periurium. Sed respondeo, sicuti cum vterque iurat, necessario alteruter periurium committere debet, ita contra si unus tantum iurat, non tam euidentis & manifesta est periurii occasio, adeoque nihil consultius pro iudice, quam si deferenti remittat iuramentum calumniæ speciale, & soli iuramento litis decisorio locum faciat. Non quidem deerunt, qui hoc consilium inane esse iudicabunt, eo quod iudici non permessa sit remissio huius iuramenti, adeo, vt si de facto remissum sit, sententia sit ipso iure nulla, quo conspirant Dd. citati a Dn. Præf. *disf. de remis. iuram. calumn. c. 2. n. 3.* sed falsum hanc ipsam opinionem esse ibidem *n. 10. seqq.* satis demonstratum, ita vt illa argumenta hic repetere opus non sit. Vnicum tantum hic placet adducere textum ex *R. I. de anno 1654. §. 43.* his verbis remissionem iudici indulgentem: *Wenn es entweder die Partheyen beg. hret / und der Richter es dar aufferkennet / oder es auch von selbst / in welcherley Theil des Gerichts / von Ambswegen aufferleget /* ex quibus verbis luce meridiana clarius apparet, multum hic arbitrio iudicis relictum esse, ita vt hic non præcise obstrictus sit ad iuramentum calumniæ admittendum, si iusta causa subesse videatur, licet a parte id vel maxime vrgeatur Ill. Dn. Stryk. *in Vsu mod. tit. de iurei §. 32.* Non autem potest iustior & prægnantior causa subesse, quam si liquidissime appareat, alterutrum

trum ex iurare paratis periurium commissurum esse. Nec obstat, quod prædictus textus primario de iuramento generali calumniæ loquatur, nam si vel maxime hoc verum esset, tamen in iuramento calumniæ speciali non potest ostendi rationis disparitas, insuper aperte contrarium in cit. textu continetur in verbis: *In welcherley Theil des Gerichts* / quæ ostendunt, de utroque iuramento hic sermonem esse. Quod autem hodie contrarium in plerisque iudiciis obseruetur, id ex erronea hypothese fuit, quasi iudex hoc iuramentum remittere non possit, quod tamen falsum est. Atque adeo rursus nouum exemplum iniquitatis occurrit, quod ex errore iuris in praxi obtinet.

§. XXII. Sed transeo ad alias iuramentorum species, inter quas præcipuum est *iuramentum iudiciale*, in specie sic dictum, *der Haupt-Endt* / quod super causa controuersa ab eo qui alias probare debuisset, aduersario defertur. Hic statim occurrit incommoda & non satis tuta praxis, quod delatio iuramenti, modo a persona tali proueniat, quæ iuramentum de iure deferre possit, indistincte a iudice per sententiam interlocutoriam approbari soleat, ex illa ratione, quod secundum *L. 1. ff. de iure iur* utilitati publicæ hoc conforme sit, vt lites per iuramentum cito expediantur. Ita fit, vt præter necessitatem sæpe iuramenta deferantur, vbi protuisset alio modo de veritate rei constare. Adeoque expediret, si ad minimum iudices paulo penitius in causam delati iuramenti inquirerent, & qui illud deferunt, illam ante exponere iuberentur, hic enim sæpe rectius constaret, an iuramentum esset temere delatum nec ne? quod egregie prouisum in *ordin. Tribun. Wismar. p. 2. tit. 34. §. 3.* vbi dicitur: *So soll derjenige welcher den Endt deferiret / schuldig seyn / vorhero einigermassen dasjenige worüber solcher abzulügen /*

In iuramento delato ille abusus notatur, quod indistincte a iudice delatio soleat approbari.

Glan

glaublich zumachen/ oder warum er hierzu nicht gelangen also anzuzeigen. Neque hanc præcautionis necessitatem remouet iuramentum malitiæ antea præstari solitum, quia, vt supra dictum, illud ex communi peruersa praxi non adeo magnam habet auctoritatem inter litigantes, cum persuadeant sibi partes, aut ab aliis persuadeantur, talia iuramenta nil nisi meram solennitatem continere. E contrario si iudex summarie de causis delationis antea cognosceret, temeritas deferendi iuramentum magis sine dubio restringeretur, id quod tamen in plerisque processuum ordinationibus non requiritur, quas collegit Martin *ad process. Saxon. tit. 18. §. 1. n. 33.*

Quomodo in
Saxon. iura-
mentum cre-
dulitatis vel
veritatis defe-
ratur.

§. XXIII. Prout vero illud de quo iurandum est, vel factum proprium, vel alienum, concernit, ita iuramentum vel credulitatis vel veritatis deferatur. Extra Saxoniam quidem parum refert, quibus verborum formulis iuramentum tale deferatur, sed Saxones in eo satis subtiles sunt, vt nisi debita & consueta formula adhibita fuerit, iuramenti delatio locum non inueniat. Quod si enim super facto aduersarii proprio iurandum est, muß es ihm allein ins Gewissen geschoben werden / si autem super alieno, muß ihm die Klage in seine Wissenschaft und Wohlbewust gestellet werden / & denique si facta aliena & propria concurrant, debet formula coniunctim Gewissen / Wissenschaft und Wohlbewust / adhiberi. Carpzou. *p. 1. C. 12. def. 40. §. 41. & in process. tit. 11, art 1. n. 153. seqq.* Berlich. *p. 1. concl. 55.* Quæ quidem hæc tenus tolerari possent, quatenus plenius & magis perspicue explicant intentionem actoris. Verum, quod tam superstitiosæ hæc formulæ deferendi iuramentum seruandæ sint, vt delatio pro inutili habeatur, si in formula peccatum fuerit, & per consequens de-

deferens non ulterius iuramentum deferre possit, aliquid ex iniquitate trahere videtur. Volunt enim Dd. si forsan super facto alieno iuramentum actor deferre voluit, & formula vsus sit, *er wolle ihn die Klage ins Gewissen schieben/* vel si facta propria & aliena concurrant, tunc priori quidem casu delationem esse nullam, & actorem iam probationem suscipere debere, posteriori vero tantum delationem valere, quoad facta rei propria Coler. *p. 1. Decif. 116. Carqz. lib. 1. resp. 77. n. 13. seqq.* Ratio horum omnium est, quia actor peccauit in adhibendis verbis & formulis consuetis. Ast hoc iam per se tacite in ipsa delatione intelligitur, vt aduersarius demum de veritate & certa scientia iurare debeat, si factum proprium eius in quaestione sit, quibuscunque demum vsus fuerit verbis. Et ita in effectu officium iudicis suppletorium in Saxonia exulare videtur, quid quod ita saepe quis causa cadere possit, ex inani subtilitate non obseruata, qui forsan aliis probandi mediis destuitur. Aequius sine dubio esset, si magis ex intentione deferentium, vt fieri debebat, quam ex nudis verbis, interpretatio delationis desumeretur.

§. XXIV. Is cui iuramentum defertur, vel iurare, vel referre, vel denique pro exoneratione conscientiae probationem suspicere debet. Carpz. *p. 1. C. 14. def. 14.* iuramentum enim tunc demum locum habet, si alia probatio defecerit *c. 2. X. de probat.* & pertinet huc quoque dictum apud Vlpianum *in L. 13. §. ff. de iurei.* petulanter ne iurato. Vnde optime omnino prouisum, vt is, cui iuramentum delatum est, possit probationem illius suscipere, de quo iurare debebat. Berl. *p. 1. concl. 32. n. 21.* Brunnem *in process. Civil. c. 23. n. 14.* Verum, quod alias ex optima ratione constitutum, id postea ex aduocatorum & litigatorum malitia factum est remedium iniquissimum prote-

Reo pro exoneranda conscientia probationem suscipiente non concedendus recursus ad iuramentum.

landi lites, postquam scilicet reo defensionem conscientia legitimis probationibus faciendam suscipienti, postea tamen in probatione succumbenti, adhuc regressus conceditur ad iuramentum præstandum: uti id communiter in praxi ita obseruari solet Carpz. p. 1. C. 14. def. 18. Meu. p. 6. dec. 108. Richter. p. 3. decis. 108. n. 14. Hoc modo enim plerumque contingit, ut rei iurare iussi probationem suscipiant, testes producant, & examini submittant, ac longis ambagibus super dictis testium disputent, tandemque, si vel maxime nihil probatum sit, securum adhuc se refugium habere sciunt ad iuramentum præstandum. Quo ipso mirum in modum lites, quæ per iuramenti præstationem præsentem potuissent tolli, protelantur, atque adeo sub hoc refugio morosi debitores & rei fugientes actorem defatigare contendunt, ut sæpe vel desistat, vel ad transactionem inducatur. Optimum quidem esse dixi, si iurare iussus ad defensionem conscientia admittatur, verum simul præcauendum erat, ne talis defensio conscientia medium lites protelandi fiat, quod tunc præcaueri posset, si probatione suscepta & peracta, ad iuramentum præcluderetur regressus, & statim super probatione, ad effectum vel condemnandi vel absoluedi, pronunciaretur. Hoc enim si fieret, morosi rei, qui satis cognitum habent, se probatione nihil optinere posse, illa subsederent, & statim iuramentum vel præstarent, vel soluerent, quo ipso lites mirum in modum possent abbreviari.

Vicarius deducitur.

XXV. Quamuis vero contraria sententia non tantum constitutionibus provincialibus confirmata, sed etiam praxi plerorumque locorum recepta videatur, non desuere tamen Icti, qui, incommoda huius praxi considerantes, illam potius abolendam quam conseruandam crediderunt. Propterea etiam in quadam prouincia Saxonica.

onica, vbi imprimis praxis huius rei frequentissima erat, in conuentu provinciali a statibus provincialibus gravissimæ institutæ sunt deliberationes, de non permittendo amplius hoc regressu ad iuramentum; sed votis plurimorum non respondit euentus, & ita praxis hæc necessaria emendatione hæctenus caruit. Interim, si verum fateri fas est, in iure communi ne quidem hanc praxin fundatam inuenio. Equidem Carpzouius *in proc. tit. II. art. 5. n. 37.* Carpzouio respondetur. prouocat ad commune iuris axioma, quod cum probatio pro exoneranda conscientia in fauorem eius qui, iurare iussus est, sit introducta, in odium ipsius detorqueri non debeat, quod tamen fieret, si regressus ei ad iuramentum præcluderetur. Verum, quod loco iuramenti præstandi probatio admittatur, id non tam in fauorem iurare iussu introductum videtur, sed potius ex indole iuramentorum proprio dependet, quæ demum in subsidium admitti debent, deficientibus omnibus probationibus, quæ si adsint, vel esse sperentur, temere quis ad iuramentum adigeretur. Et quis potest esse fauor in tali causa, in qua potius se ipsam grauat? ei alicuius in fauorem aliquid indultum dicitur, necessario stricto iure contrarium obtinere debet, quod tamen hic dici nequit. Ergo hic quoque obtinere debet, illud vulgatum: *viam, quam semel ingressus es, ambula.* Nam ex hac ipsa ratione, si actor reo detulit iuramentum, si quidem hic ad iuramentum declinandum probationem aggressus est, actor non admittitur ad probationem contrariam Carpz. *p. C. 14. def. 16.* Cuius ratio protissimum hæc esse videtur, quod, qui iuramentum semel detulit, probandi conditionem deseruerit quam per indirectum rursus amplecteretur, si ad probationem contrariam admitteretur Goswin. ab Esbach. *in Not. ad Carpz. cit. l. def. 16. n. 2.* Sic quoque reus non potest profi-

lire ad probationem, si iusiurandum semel acceptavit, sed tum demum si illud non acceptavit. Cuius rationem dat Carpz. *d. def. 16. n. 2.* quia quod ab initio fuit voluntatis, postea fit necessitatis. Atqui, si parata est probatio, illa potius esset admittenda, quam minus necessarium iuramentum exigendum. Et qualis quæso est ratio diversitatis inter hunc & alterum, de quo disputamus, casum? Probatione pro exoneranda conscientia a Reo semel suscepta & peracta adhuc eum ad iuramentum admittendum esse volunt, sed iuramento semel suscepto & nequidem præstito, nolunt permittere reo recursum ad probationem. Sane, quacunque ratione hoc consideretur, non cohæret. Imo maior adhuc dubitandi ratio pro præsentis casu occurrit, ubi non nuda susceptio probationis occurrit, qua derelicta facilius possêt præstari regressus ad iuramentum, sed ipsa probatio, quantum quidem in viribus rei positum fuit, peracta, te tamen rursus ad iuramentum admittitur reus. Ast in altero casu ob solam susceptionem, iuramenti a probatione quis excluditur, ubi nuda & mera tantum declaratio animi occurrit &, sic minus præiudicium alterius.

Deabusbut
circa relatio-
nem iura-
menti,

§. XXVI. Ceterum non præcise adstringendus est reus, ut iuramentum eidem delatum, vel præstet, vel contrarium prober, sed positis terminis habilibus illud actori referre potest. *L. iusiurandum 11. §. 7. l. manifeste. 38. ff. de iureiur. l. delata 9. C. de reb. credit. c. iuramentum 36. X. de iuri. Carpz. in process. tit. 11. art. 4. n. 3. seqq.* quæ relatio non adeo iniqua est, si forsitan reus propter teneritatem conscientia malit alterius iuramentum admittere, quam proprium præstare. Verum, quia is, cui refertur, simul detulit primitus iuramentum, hinc Dd. statuunt duplex iuramentum eum præstare debere. (1) iuramentum calumniae pro-

propter delationem (2) iuramentum principale propter relationem : Illud quidem, ut purget malitiam, hoc vero, ut eo ipso suam intentionem probet, adeoque nullum in eo absurdum esse, quod quis utrumque iuramentum præfiter, concludit. Carpz. in *process. tit. ii. art. 4. n. 28. Id. p. 1. C. 14. def. 5. Franzk. ad ff. de iureiur. n. 16. Brunnem. in process. c. 23. n. 17. Iac. Schultes ad Modest. Pistor. p. 3. qu. 130. n. 29. Verum iam Brunnem. cit. l. annotavit cum Hilligero ad Donell. lib. 24. c. 21. lit. R. hanc sententiam ratione certa defendi non posse, si ad libellum iuris exigatur, quia frustra præsumitur calumnia in eo, qui ipse iurat, cum tamen iuramentum calumniæ suspicionem calumniæ præsupponat. Imo variis ex causis hæc praxis videtur aliquid ex iniquitate trahere (I) quod absque necessitate alicui iuramentum deferatur, cum tamen eo ipso, quo de re principali in litem deducta iurat, satis constet, quod nulla adfit suspicio calumniæ. Ponamus, super contractu quodam, quem reus negat, delatum esse ei iuramentum, illudque actori relatum si utrumque iuramentum præstare debet, in effectu bis de eadem re iurat. Primo scilicet iurat, quod iuramentum reo non detulerit animo calumniandi, quo ipso simul confitetur, contractum esse inicum, si enim contrarium sciret, calumniose detulisset iuramentum. Deinde illud ipsum, quod iam implicite iuramento asseruit, de nouo in iuramento principali asserere debet. Dum itaque de causa principali iurat, non amplius est præsumtio, quod calumniose detulerit; cessante autem omni suspicione malitiæ & calumniæ, iudex hoc iuramentum præter necessitatem non debet admittere. (II) Multiplicantur iuramenta, quasi iuramentis ludere permittum esset, & res quædam profana, quæ pro lubitu præstari & exigi possent. Et si (III) a referente non exigatur iuramen-*

rum calumniæ *l. iusiurandum 34. §. 7. ff. de iurei.* qui tamen contra conscientiam & calumniose referre iusiurandum potest, (qualis præsumtio sæpe contra eum est, qui ita iuramentum declinat) absurdum utique est, velle exigere hoc iuramentum ab eo, qui ipsum principale iuramentum præstat.

Suppletorium
cui in dubio
deferendum.

XXVII. Pergo ad iuramenta legalia, quorum variæ in iure Ciuili reperiuntur species. Suppletorium ordinarie ei deferendum, qui semiplene probauit, vbi aliquando dubium contingere potest, cui potius deferendum, si forsân vterque semiplene probasse videatur. Hic suadent Dd. non tantum respiciendum esse ad ipsa momenta probationum, vter ex litigantibus fortius probauerit Carpz. *p. 1. C. 23. def. 7. n. 2.* sed etiam ad personarum conditionem. Quamuis vero haud diffitear, selectum inter personas habendum, & illum potius admittendum esse, qui minus de periurio suspectus est; attamen iniquum videtur illum selectum ex conditione sexus, vel alia externa qualitate, velle desumere. Sic enim communiter docent, masculino potius esse deferendum, quam feminæ, quod variæ & mutabiles sint feminæ, adeoque ad peierandum procliuiores *c. 10. X. d. V. S.* item auaræ, tenaces & pecuniarum cupidæ Carpz. *cit. l. ibique* Goswin ab Esbach. *ad n. 5.* Mascard. *de prob. c. 10. n. 29. seqq.* Finkelthaus *obs. 22. n. 12.* Vmmius *ad process. disp. 14. tb. 14. n. 8.* Setfer. *lib. 4. de iuram. c. 13. n. 7.* Verum hæc sententia nec in ratione nec in lege fundata est. Sexus certe per se ad fidem adstruendam vel infirmendam parum facit, alioquin feminæ a testimonio ferendo essent arcendæ, quæ tamen admittuntur. Neque suspicio periurii ex sexus conditione desumenda erat, sed ex vitæ prauitate & malis moribus. Eadem iniquitate laborat altera sententia, quod hoc casu sit præferendus magis diues & nobilis, pauperi & plebeio

An potius masculo quam feminæ.

An diuiti & nobili quam pauperi & plebeio.

plebeio Carpz. *cit. l. n. 6.* Lauterbach. *in Colleg. Theor. pract. tit. de iurei. §. 76. in fin.* Setfer. *cit. l.* Diuitiæ & nobilitas generis per se plus fidei nemini conciliant, imo plerumque mores in his peiores sunt quam in plebeiis & pauperibus, fic enim paupertas per se non vitium, ita nec virtus est nobilitas & diuitiæ: & quemadmodum auaritia vt plurimum diuites occupat, ita nobilitas sæpe malis moribus dehonestatur. Equidem hic prouocare solent ad *L. 3. ff. de ne-sib.* sed absque fundamento, quia non ad solas diuitias aut generis nobilitatem respiciendum esse asseritur, sed potius omnia iudicis arbitrio relinquuntur, quantam fidem testes mereantur; præsertim, cum statim subiiciatur, hoc quoque respiciendum esse, *an honeste et inculpate vita, an vero notatus quis et reprehensibilis sit*, id quod potissimum considerandum esse, recta quoque ratio dicitur. *conf. Dn. Præf. disc. de interrog. inept. §. 14. seqq.* vbi pluribus hanc iniquitatem detexit. Consultius itaque foret, si absque *πεω-σπολυψία*, qualis reuera hic subest, ceteris paribus, potius iuramentum deferatur, reo quam actori; cum actor contra reum vincere non possit, si non fortiores probationes attulerit, & alias iudex pronior debeat esse ad absolvendum, quam condemnandum, ac ita quoque pronior ad iuramentum reo deferendum quam actori arg. *L. 125. ff. d. R. I. Fachin. lib. 1. contr. 18. in. f.* Hahn. *ad Wesf. de iurei. n. 10.* Franzk. *ad tit. de iurei. n. 133.* Brunnem. *ad L. 31. ff. de iurei. n. 3.*

Deferendum:
reo potius
quam actori.

§. XXVIII. Vbi autem in supplementum iurandum est, ordinarie iurandum de veritate, non de credulitate: Berlich. *p. 1. concl. 53. n. 17.* Mynf. *2. obs. 68. n. 2.* iurans enim in hoc iuramento tanquam testis producitur in propria causa Carpz. *p. 1. C. 23. def. 12. n. 6.* testi autem de credulitate asserenti non credi potest in causa aliena, multo minus

An iuramentum supplementarium de credulitate admit-tendum.

nus ergo in propria, vbi magis suspectus est, & sibi aliquid vbi de proprio interesse agitur, facile persuadere potest. Equidem aliquando iuramentum suppletorium de credulitate locum habere posse, censent Dd. quod facile concedo, in iis casibus, vbi testes etiam de credulitate admittuntur, vt in factis antiquis &c. Esbach. *ad Carpz. p. 1. C. 23. def. 8. n. 3.* At vero id non latius extendendum erat, alias insignis iniquitas inde potest oriri. Vno tantum id declarabo exemplo. Sic notum est, quod libri mercatorum in praxi, si sua debita requisita habeant, (de quibus consuli potest Dn. Klein *ICTus Rostochiens. in Diss. de probat. que fit per libros mercat. c. 2.*) faciant semiplenam probationem Dn. Stryk. *Diss. de semipl. probat. c. 4. §. 5. n. 8.* Hering. *de fideius. c. 20. §. 1.* Dn. Klein, *cit. l. c. 3.* atque adeo si mercator per iuramentum suppletorium illos confirmauerit, oritur inde plena probatio, ad effectum condemnandi vel absolvendi *Mynf. cent. 2. obs. 68. n. 6.* Berlich. *p. 1. concl. 53. n. 16. §. 34.* Christinæus *vol. 3. dec. 2. n. 3.* Dn. Stryk, *cit. l. c. 5. n. 3.* Dn. Klein, *cit. l. c. 4. n. 10. seqq.* Sed sæpe contingit, vt heredes defuncti mercatoris ex libro tali debitores hinc inde conueniant, qui tamen ipsimet librum talem non confecerunt, nec omnium circumstantiarum gnari sunt, adeoque accidere potest, vt quidem credant, omnia esse satis plana & sincera, quæ libro tali inserta sunt, sed de ipsa veritate iurare non possint. Quid ergo iuris in hoc casu? Dicunt communiter Dd. quod in hoc casu heredibus sit imponendum iuramentum suppletorium credulitatis *Carpz. 10. Resp. 121.* Mylius *de libris Mercat. c. 8.* Dn. Brunnem. *in proc. Ciu. c. 23. n. 25.* Sed quemadmodum prælaudatus Brunnemannus optime annotat, hoc esse valde exorbitans, & tantum in fauorem merciorum receptum, ita non adeo hæc praxis ab iniquitate defendi pot-

potest. Nam (1) ante iam dictum, iuramentum supplementarium ordinarie debere esse veritatis non credulitatis, nisi ubi testes de auditu & credulitate admittuntur, quales tamen in debitis non admitti certum est. (2) Heredes semper iuste credere possunt, librum patris sui esse sincerum & planum, atque adeo semper hoc iuramentum præstare, quo ipso sæpe ad soluendum condemnantur, qui nihil amplius debent. Experientia enim testatur, haud raro in libris mercatorum non deleri per negligentiam vel incuriam, quæ iam soluta sunt, quarum quidem ipse mercator scientiam habere potest, sed non æque heredes; & sic non potest non iniquitas inde oriri, dum ita heredum iuramento statur, licet debitor se soluisse & nihil debere afferat. Meo itaque iudicio potius debitor ad iuramentum esset admittendum, saltem purgatorium, quippe quod etiam tunc adhiberi solet, ubi semiplena quidem pro altero adest probatio, sed ob aliquod impedimentum supplementarium præstari nequit Carpz. p. 1. C. 22. def. 14. Brunnem. in proc. civil. c. 23. n. 34. Meuius p. 5. dec. 173. & dec. 282. & p. 8. dec. 57. Heig. P. q. qu. 40. n. 24. Nec ratio deficit; nam ita de veritate iuratur, cum alter saltem de credulitate iuret, atque adeo hoc iuramentum cum semiplena coniunctum non possit plenam efficere probationem.

§. XXIX. Sed & circa iuramentum *purgatorium* De iuramento purgatorio aliquid monendum est. Solet hoc deferri illis qui suspicionibus grauati sunt, ut ab iis iuramento se purgent, quod propter approbationem iuris Canonici vocatur purgatio Canonica tot. tit. X. de purgat. canonica. Circa hoc iuramentum primo illud notamus, quod non facile deferendum sit, sed hic omnino eo respiciendum, an persona sit fide digna. Struu. Iurispr. L. 4. tit. 12. §. 13. Vnde, si metus periurii sit, reo iam parato ad iurandum, illud potius

remittendum esse, recte statuit B. Brunnem. *in Proc. Civ. c. 23. n. 35.* Sed, quam perperam hoc obseruetur, communiter praxis docet. Nullum fere exemplum, vel rarissime tantum, occurrit, reum fere bonam fidem agnovisse & delictum, quo grauatus est, confessum esse. Sed, instas forte, ergone ita si iuramentum hoc suspectis & malis hominibus remittendum, illi pure absoluedi sunt? Respondeo, meo iudicio, reo quidem, vt parcatur animæ eius, remittendum esse iuramentum, sed tum, quia tamen suspitionibus & indiciis grauatus est, extraordinarie puniri debet. Hoc enim malis moribus suis, & quia depravata vita causam suspitioni dedit, satis meruit. Vtile etiam est, vt si leuior forte confessio delicto pœna statuenda, sententia ita concipiatur, quo iurans videat, non tanti esse propterea periurium committere, & hac ratione a peierando abstrahatur. Quod v. g. tali formula fieri solet: daß inquisit seiner Begünstigungen halber mit 10. Thal. oder Gefängniß / zu bestraffen / er könnte sich dann vermög Eydtes reinigen / daß er &c. Quo modo sapius pronunciauit illustris Facultas iuridica Hallensis.

Iuramentum
minorationis,
an æquitari
conueniens.

§. XXX. Sequuntur iuramenta, quibus aliquo modo lis taxatur, vel æstimatur. Huc (1) spectat iuramentum *minorationis*, der Minderungs Eydt apud Saxones cognitum; de quo adhuc valde disputant, an sit legale, quod vult Rauchbar. *p. 1. qu. p.* Benekend. *ad Seraph. tr. de priu. iuram. priu. 31. n. 41.* an vero non legale, quo inclinatur Carpz. *p. 1. C. 23. def. 16.* Berlich. *p. 1. concl. 56. n. 10.* quam quidem quæstionem, tanquam a scopo nostro alienam, hic tetigisse sufficit. Consistit autem natura huius iuramenti in eo, quod scilicet, vbi alicui vi aliquid ablatum est, actor rem vi ablatam & damnum æstimet, modo in genere prius probatum fuerit, damnum datum esse & vim illatam
tunc

& tunc soli æstimationi damni iniuratae etiam creditur. Coler. *de proc. execut. in pref. n. 14. seqq.* atque reus in illam taxatam summam condemnatur; nisi æstimationem hanc iuramento diminuere velit, ad quam deminutionem admittitur, & hoc est iuramentum minorationis. Equidem certo iure in Saxonia hoc ipsum obtinere constat, sed periculosa fatis praxis, si rem paulo penitius inspicimus. Ordinarie hoc certum est, illum demum de veritate iurare posse, qui veritatem scire potest, & præsumitur. Iam hoc iuramentum minorationis esse veritatis nemo in dubium vocat, & sic necessario præsupponit, eum, qui vim intulit, certo scire debere æstimationem, tum rei per vim ablatae, tum damni dati, id quod tamen sua non caret difficultate. Cui damnum illatum, ille rectius sine dubio taxationem damni instituere valet, non vero qui dedit, quia facile sibi persuadere poterit, damnum tantum datum non esse, quo ipso tamen alteri fit præiudicium. Sine dubio æquitati conformius foret, actoris iuratae taxationi rem committere, partim, quod hic certius pretium rerum suarum sciat, partim, quod minus suspectus sit, quia iuramentum tollit suspicionem. Quod & iuri conforme & vocari solet iuramentum Zenonianum vid. *L. 9. C. Vnde vi. Hahn. ad Wesemb. tit. de in litem iur. in fine.* Ast violentus inuasor ex duplici capite fit suspectus. (1) quod de veritate iurare debeat, quam hoc in casu satis scire præsumi nequit. (2) quod sit violentus inuasor, qui suo delicto gravissimo maximam certe apud honestos viros iacturam fidei suae passus est. Imo dum non veretur per violentam inuasionem alicuius bona occupare, multo minus verebitur periurium committere, ut minus quoad æstimationem damnorum præstet.

An æstimatio
in actione iniu-
riarum iura-
ta æquitati
conformis sit.

§. XXXI. In actione iniuriarum itidem hodie iuramentum aliquod æstimatorium obtinet, quo actor iniuriam sibi illatam taxat & deinde hanc taxationem mediante iuramento confirmat, iuratque se pro tanta pecunia nolle hanc iniuriam pati. Sed vero hic manifestissima adest iniquitas, vt mirari liceat, quod medios inter Christianos hominum malitiis ita licenter indulgeatur, cui tamen obex facillime poni posset. Ipsa actio iniuriarum, æstimatoria tam iniqua est, vt nullo prætextu æquitatis & iustitiæ colorari possit, cum euidenter ad meram vindictam tendat! Quid enim aliud est æstimatio iniuriæ quam vindicta? sed cum ab aliis, hoc iam satis euictum sit, ab vltiori deductione desisto, & lectorem ad Dn. Bohmeri *Dissert. de iniustitia actionis iniuriarum* & ad tractatum, vernacula lingua conscriptum: *Sines Chriff. Ica Bedend en von iniurien processen / remitto.* Exinde solummodo nunc concludo, quod si ipsa actio iniuriarum satis improba est, adhuc improbius sit iuramentum æstimatorium. Reuera enim iniuriis nullum nobis damnum infertur, cum existimatio nostra non dependeat a cuiusuis maleuoli hominis arbitrio; hinc quomodo æstimatio locum habere potest, vbi nihil nobis deest? Proinde hæc æstimatio iniuriæ nil nisi vindictam meram, continet *L. 2. §. 4. ff. de collat. L. 32. pr. ff. ad L. Falcid. L. 28. ff. de iureiur. vindicta autem priuata peccatum grauissimum est contra Deum, dum in odio erga proximum consistit amori Dei maxime aduerso iob. III. 14. 15.* Atque adeo dum per iuramentum taxatur iniuria, iuratur de peccato seu improbitate iurantis. In effectu enim idem est ac si ira iuraret: *Iuro per Deum, quod ego tam improbus & ab omni amore erga inimicos Christianis a Salvatore iniuncto, tam alienus sim, vt nolim iniuriam illatam ex Christiana charita-*

re remittere, sed potius ad vindictam meam erga aduersarium meum exercendam summam v. c. 100. thalerorum ab eo exigere, ita me Deus adiuuet. Horrenda fane est formula iuramenti, si hac paraphrasi circumscribatur, quæ reuera latitat in formula consueta iurisiurandi, qualis est hæc: Ich N. schwere zu Gott einen seiblichen Eyd / daß ich die aus Richterl. Amte ermäßigte Summe N. viel lieber von dem Meinigen entrathen / als solche iniurien leiden will / &c. Berlich. p. 5, Concl. 61. n. 86. Quid enim aliud est, nolle patienter ferre iniuriam perpeffam, quam, vindictam quærere, odium exercere erga proximum, & ita concupiscentiis carnis satisfacere; quo ipso iuratur certe de propria stultitia, & iuramentum tale fere omnibus tribus comitibus destituitur, nam nec veritas adest, nec iustitia, nec verum iudicium. Plane diuersum modum se vlciscendi agnouit optimus Imperator, gentilis licet, Marcus Antoninus de se ipso ad se ipsum Lib. 6. §. 6. inueniens: *optimus iniuriam vlciscendi modus est, inferenti ne sis similis.* Ast qui iniuriam suam æstimat, & æstimationem iuramento confirmat, peior est eo, qui iniuriam intulit, quia dupliciter peccat (1) agendo actione iniuriarum. (2) de re iniquissima iuramentum præstando, & nomen Diuinum, sanctissimum illud, impurissimo ore profanando. Similem fere modum vlciscendi cum Antonino refert Iidorus Pelusiota lib. 2. epist. 296. cuius verba in latino idiomate ita se habent: *Nihil contumeliosos homines, inquit, tam excruciat quam eorum, quibus contumeliam infertur, patientia. Nam qui indignatur & excandescit, hos ipso veras esse contumelias ostendit. Qui autem eas irridet, ac pro nibilo ducit, perspicuum argumentum præbet se, nullius sibi sceleris conscium esse.* Idem Lib. 3. epist. 181. egregie quoque de hac materia loquitur, vt operæ pretium esse duxerim, verba huc referre,

Cum igitur, inquit, qui virtutem & patientiam colit, mortiferas hostibus plagas insigat, quid, si quis etiam iis, qui liuore feriuntur, veniam tribuat, ac propiis ut ex huiusmodi furore emergant, vota faciat, atque ita sit comparatus, ut non modo a vindictæ studio abhorreat, sed eorum etiam, quos hoc vitium subegit, miseria commoueat. Hic demum vere est, qui sincere philosophari nouit. Male itaque faciunt, qui in contrarium agunt, & omnium pessime qui stultitiam suam iuramento coufirmant. Speciosius, inquit Valerius Maximus lib. 4. c. 2. aliquando iniuriæ beneficiis vincuntur, quam mutui odii pertinacia pensantur.

Qua ratione
iuramentum
hoc præstetur
super taxatis
iniuriis.

§. XXXII. Sed placet praxeos huius modum paulo penitius inspicere. Nonnulli ex antiquis Ictis tam impudentes fuisse leguntur, ut hunc modum in taxanda iniuria seruandum esse voluerint: Scilicet, contenderunt, iniuriatum debere prius taxare iniuriam perpeffam, deinde æstimationem in libello expressam iuramento confirmare, & postea demum a iudice quantitatem taxatam & iuramento confirmatam moderandam esse, in qua opinione fuerunt allegati Dd. a Berlich. p. 5. concl. 61. n. 48. & Carpz. pr. Crim. qu. 95. n. 12. Verum hæc opinio non tantum iuraperte reclamation Auth. post iusiurandum C. de iudic. sed etiam de nouo auget improbitatem, quod uterque & Berlichius & Carpzouius agnouerunt, allentes, ita euidenter occasionem præberi periuriis. Imo cum iniuriarum agens mirum in modum indulgeat effrenatæ vlciscendi libidini, & ita quoque ultra modum non possit non iniuriam suam æstimare, certe non video, quomodo periurium ita euitari possit. Ex hac illaque ratione moti prodicti duo Icti alium præscripserunt modum, scilicet, quod iudex pro sua discretione æstimationem ab actore in libello expressam ad quantitatem certam

tam restringere & taxare possit, ad hoc, ut postea actor usque ad quantitatem, a iudice taxatam & ad certam summam redactam, iurare teneatur Berlich. *cit. l. n. 85.* Carpz. *cl. l. n. 13.* In Saxoniam tamen liberum est, utrum quis velit simpliciter æstimationem iniuriarum in libello facere, quo casu absque iuramento actoris iudex taxat quantitatem, & reum in illam condemnat, an vero se simul offerre velit ad iuramentum, quo casu itidem aliquo modo taxatur quantitas, sed tamen iuramentum præstari debet Carpz. *c. l. n. 9.* Quod si autem iuramentum præstare nolit actor, propterea quod putet nimis petitioni & opinioni suæ contrariam esse taxationem factam, denuo recusanti iniungitur iuramentum, sub comminatione absolutoriæ sententiæ Gail. *2. obs. 102. n. 11.*

§. XXXIII. Ita quidem pro dolor! praxis servat, sed an iuri consentanea sit, merito dubitare licet. Hoc certum est, iudici permissum esse summam in libello expressam moderari *L. 21. L. 37. ff. de Iniur. §. 7. l. eod. tit.* sed nullibi expresse dicitur, quod moderata a iudice quantitas sit iuramento confirmanda, quin potius *in all. §. 7.* simpliciter dicitur, *posse iudicem minoris condemnare, prout ei visum fuerit.* Existimo autem Doctores, quorum sententia praxin decepit, in errorem illum incidisse, occasione, *Auth. Post. iusiurandum C. de iudic.* ubi habetur, quod expensæ litis a litigantibus primo determinari, deinde a iudice taxari, & tandem iuramento confirmari debeant. Ast vero a determinatione expensarum, 2^a comminationem propter iniurias, non valet consequentia. Expensæ litium ordinarie suam certam æstimationem recipiunt, & hinc sola allegatio de quantitate expensarum non poterat iudici fidem facere, nisi iuramento confirmaretur. Ast iniuriæ certam æstimationem non recipiunt;

An hæc iuri
conformia
sint?

piunt; sed secundum cuiusque affectum æstimantur, & hic absque omni iuramento iudex ex actis satis cognoscere potest, an æstimatio in libello expressa modum legitimum transgrediatur, nec ne? itaque reuera est argumentum a diuersis ad diuersa. Adeoque hæc praxis non tantum impia est, sed etiam contra iura ipsa. Confirmabo improbitatem huius praxeos sententia. III. Dn. Stryk. *tr. de iure sens. disp. 9. c. 4. n. 33.* vbi ait: *Vbi ad æstimationem iniuriæ deuenitur, vbi tot mille thaleris vnicum verbum æstimatur, imo, quod maius, iuramento id confirmatur, id an Christiano conueniat, subdubito. Quid hic nisi vindicta? quid hic nisi summus animi rancor, dum eo usque exæstuat animus vltor vt tantam pecunia summam (si iuramento ipsius credendum) in profundum maris abiicere velit lubentius, quam vnicum verbulum, in se & ratione effectus non iniuriosum arg. L. vn. C. de famos. lib. æquo ac Christiano animo perferre.*

De iuramento
in litem affe-
ctionis.

§. XXXIV. Denique in iure satis decantatum super est iuramentum in litem affectionis, per quod vnicuius cui aduersarius rem restituere dolo nequit, permissum est, rem suam in infinitum æstimare, etiam longe ultra verum pretium *L. 68. ff. de R. V. tit. ff. de in lit. iur.* Ideo vero dicitur iuramentum affectionis, quod cuique liberum sit, pro affectione sua, pretium constituere. Affectio autem talis peculiaris, qua quis rem suam pluris æstimat quam alii, sine dubio deriuanda est, ex peculiaribus hominum passionibus, & imprimis ex ambitione. Quæ enim exempla a Dd. hic afferri solent, ita sunt comparata, vt ostendant, iurantem affectionem suam in rem ob solam ambitionem habere, & hæc affectio dicitur probabilis, quia ambitio inter homines pro virtute habetur. Veluti, si alicui aliquid a Principe donatum, si quis præmium in certamine quodam

dam obtinuit, si res commenderetur ob antiquitatem maiorum, a quibus posteri illam acceperunt &c. Auari & voluptuosi itidem quidem peculiarem affectionem in res suas ex passionibus animi prætendunt, sed non adeo talis affectio attendi solet in iudiciis, quoniam auaritia & voluptas pro vitiis solent haberi, vel saltim ab ambitiosis, ex quibus vt plurimum constant iudicia, reprehendi. Si ergo dicendum quod res est, qui iuramentum in litem affectionis præstat, suam propriam stultitiam hoc iuramento æstimat: reuera enim ambitio satis splendidam stultitiam hominum repræsentat, licet ab imperitis rerum æstimatoribus titulo honestatis Ciuilibus, imo virtutis, decorari soleat. Non vero mirandum est, quod apud Romanos & Ethnicos tale iuramentum in vsu & praxi fuerit, quia tota horum philosophia imprimis Stoica, ostendit, ad ambitionem omnia in vita humana directæ, imo ex illa omnem honestatem, virtutem, decorum, & quicquid aliquam boni speciem quocunque modo habere potest, deductum fuisse. Neque itaque, positis hisce principiis, inconueniens fuit, iuramentum affectionis in litem admittere. Sed Christianis imprimis vitio vertendum, quod anguem in herba h. e. stultitiam sub hoc iuramento latitantem, agnoscere nolint. Cum itaque impium omnino sit in delictis suis & stultitia gloriari, sine dubio improbius erit, improbitatem suam iuramento confirmare. Cui accedit, quod tale iuramentum quandam dicatur pœnam inferre ei, qui dolo tenuit rem *L. 8. ff. de in lit. iurand.* adque adeo parum abest, quin vindictam eo ipso erga aduersarium ererceat, quo ipso iniquitas huius iuramenti augetur. Conferatur pluribus Excell. Dn. Thomaf. *Diss. de pretio affectionis in res fungibiles non cadente c. 1. § 2*

§. XXXV.

Conclusio.

§. XXXV. Atque hæc quidem sunt extantiora iniquitatum in iuramentis iudicialibus documenta, quæ vt mihi persuadeo, ita comparata sunt, vt a nemine, qui non præoccupatus nimium est, facile in dubium vocari possint. Ceterum plures alios næuos & vitia hinc inde potuisse notari, non diffiteor, ita enim praxis nostra corrupta & defectibus inquinata est, vt ingentem catalogum iniquitatum construere, non adeo difficile fuerit; sed grauiora notasse nunc quidem sufficere existimaui. DEVS vero, summus iustitiæ Præses, qui ipse est iustitia, dirigat corda eorum, qui ad emendationem iudiciorum aliquid conferre possunt, vt quantum in ipsis est, omnem moueant lapidem, quo non modo a talibus apertissimis iniquitatibus, sed etiam ab aliis næuis, magis magisque iudicia purgentur. Faxit idem DEVS, vt omnibus iudicibus id ante oculos semper versetur, quo Iosaphat iudices a se constitutos alloquebatur: *Videte quid facturi sitis; non enim iudicium exercetis homini, sed Iehouæ, qui vobiscum est in iudicio, quare sit timor Iehouæ super vobis.*
2. Chron. XIX, 6. 7.

F I N I S.

Halle, Diss., 1706 L-Si

Sib

2. D. B. V. 1708, 250 8. 25

DISSERTATIO IVRIDICA INAVGVRALIS,
DE
**EO QVOD INIV-
STVM EST CIRCA IVRA-
MENTA IVDICIALIA,**

^{2VAM}
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

**DOMINO
PHILIPPO WILHELMO**

PRINCIPE BORYSSIAE, MARCHIONE BRANDENBVRGICO
AC DVCATVS MAGDEBVRGICI GVBERNATORE &c.

IN ILLVSTRI ALMA FRIDERICIANA
AVCTORITATE INCLYTI ICTORVM ORDINIS

PRAESIDE

DN. IO. SAM. STRYKIO ICTO
SERENISSIMAE VIDVAE SAXO-ISENACENS. CONSILIARIO
AVLICO, PROFESS. PVBL. ET COLLEGII SVI
H. T. DECANO

PRO LICENTIA

Summos in IVRE honores rite consequendi

d. 16. Iun. A. R. S. M DCCVI. horis ante & pomeridianis
IN AVDITORIO MAIORI

PLACIDAE ERVDITORVM DISQVISIONI SVBMITTIT
SAMVEL HENRICVS SIBEHT
GVSTROV. MEGAPOL.

HALAE Magdeb. Litteris Orphanotrophii.